POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU.

BOG
NAROD
SOCIJALNA
PRAVDA

LUČ

ZAGREB

GODINA XXVI. · BROJ. 6

UREDNIKOVA POŠTA

RENATO K.: Primio sam Tvoju novu pošiljku. Nešto je olje, ali još nije za štampu. Radi i usavršuj se dalje, jer ako budeš ovako napredovao bit će dobro. Pozdrav.

J. E. R. ZAGREB. Mani se, dragi moj,, ,jezivih sadržaja". Drži se Ti radije vanjskog svijeta, koji će Ti, ako imaš pravog talenta, a to će se ako Bog da doskora vidjeti, udahnuti i inspirirati jedan čitavi unutarnji život. Do Tebe i do Tvog talenta stoji, da to adekvatno izraziš. Ovo Ti kažem stoga, što u ovim pjesmama ima mjestimice pravog pjesničkog štimunga n. pr. u pjesmi „Kad modrine mru" imaš za tvoje doba dva i po stiha, vrlo dobro izražena:

„Mjesečina trepti u drhtaju granja
i slazi sve do povenule trave
što diše tišinom..."

Ovu pjesmu nisam uvrstio u „Luč" stoga, što je ostalih 5 strofa izvještačeno. Međutim radi, jer se osjećaju tragovi izvjesnog talenta. Pozdravljam Te i širi „Luč" u svojoj okolini.

ANKOR. Ti besumnje imaš dara zato nastavi s pjevanjem. „Plačljivi akordi" su ti loši. Možda si imao nekih doživljaja, ali izraz — banalan. Bolje su pjesme „O toplom suncu" i „Nemirni sa čežnjom". Prva me strofa ove posljednje neobično obradovala:

Radosno skakuću, radosno puzu
drumima crne sjene.
Ja ne znam, majo, zašto su moje
vesele tako zjene!

Druga strofa je već lošija. Pokvaren ugođaj. Isto tako su još lošije ostale 3 strofe, premda je ideja vrlo pohvalna. Pazi na obradbu pjesme. To je uz intelektualnu osnovicu lirskog čuvstva najvažnije. Čitaj stoga dobre modernije pjesnike. Mislim da bi ti Sudeta dobro došao. Pozdrav svima našima i širi „Luč".

STJ. MATASOVIĆ. Drago mi je, da si se sjetio „Luči" i suradnjom. Međutim ovu pjesmu ne mogu štampati. Držim da će to i samom Tebi do 2 godine biti mnogo draže. Živio!

MILIVOJ BAKARČIĆ. SUŠAK. Ovu poslanu crticu ne mogu uvrstiti u „Luč". Mislim, da je ovo jedna od Tvojih prvih stvari beletrističke proze. Kad ih napišeš više, onda izaberi najbolje i pošalji. Pozdrav svima tamo.

B. Š. VISOKO. Poslani članak nisam uvrstio radi posebnih prilika i izlaženja lista. Neka čeka na bolju zgodu. Inače je dobar te mi je drago, da si se sjetio „Luči" ovom vrstom suradnje.

VINKO MASLINJAK. Tvoje su pjesme početničke, ali odaju ipak neku tendenciju skore samostalnosti. Zato mi se još naknadno koji put javi. Ostaj mi zdravo i veselo.

J. BALENTOVIĆ, ŽUPANJA. Primio sam više Tvojih pošiljki. Lijepo je da si marljiv. Tvoje su pjesme raznih vrijednosti. Možda će nešto u naredne brojeve. Pozdrav.

PORUKA DUŽNICIMA „LUČI". Imade ih dosta veliki broj, koji nisu list platili niti za prošlu, a kamo li za ovu godinu. Radi toga je „Luč" došla u teške materijalne prilike, iz kojih se ona može spasiti samo savjesnim plaćanjem pretplate. Nedavno su svima dužnicima poslane opomene za list, ali mnogi od njih nisu se na te opomene niti osvrtali. Od sada ćemo u listu uvesti jednu novost, koja će se sastojati u tome, da ćemo objelodanjivati imena i prezimena onih, koji su list uplatili, a ujedno ćemo objelodaniti i one, koji su nam dužni ne zato, da ih radi toga pred drugima posramimo nego zato, da ih sjetimo na njihovu dužnost prema listu.

PORUKA PRETPLATNICIMA I PRIJATELJIMA „LUČI". Pretplatnici lista moraju imati na pameti, da je upravo sveta i prva njihova dužnost, da plate pretplatu za list za ovu godinu. Kod pregledavanja kartoteke opazili smo, da osobito đaci nikako ne će udovoljavati ovoj svojoj dužnosti, iako je za njih pretplata za polovicu snižena, tako da se list dobije za 30 dinara. — Osim toga pretplatnici i prijatelji lista morali bi „Luč" u svojoj okolini širiti.

SREDNJOŠKOLSKI LISTOVI. Uslijed ograničenog prostora moralo se izostaviti iz ovoga broja ocjene srednjoškolskih listova „Napora" i „Cvijeta". Molimo da se ovo uvaži.

UPRAVA: Zagreb, Trenkova 1. — Na upravu se šalju narudžbe, reklamacije i pretplata. »Luč« izlazi svaki mjesec.
PRETPLATA za đake 30.— Dinara, za ostale 60.— Dinara.
UREDNIŠTVO: Zagreb, Trenkova ul. 1. — Na uredništvo se šalje suradnja za list.
»LUČ« UREĐUJE Ivo Lendić. — Za uredništvo odgovara: dr. Mijo Maričić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava 2,
TISKARA »NARODNE PROSVJETE« Zagreb, Trenkova 1. (Za tiskaru odgovara Dragutin Heim, Maksimirska 42.)

LUČ

KULTURNO SOCIJALNI LIST ZA ĐAKE

G. XXVI. ZAGREB, TRAVANJ 1931. BROJ 6.

FILOZOFIJA UMJETNOSTI

I. UMJETNIČKA AKTIVNOST

Između različnih ljudskih savršenosti, kojima je čovjek osebujno nadarešen, svakako najglavnije i najbitnije jest njegova intelektualnost. Dok druge sposobnosti ljudske mogu biti zajedničke i ostalim iracionalnim bićima, intelektualnost postavlja čovjeka na posebni i najsavršeniji stepen bića u prirodi i ona mu daje ljudsko superiorno obilježje. Jer čovjek jest takav najprije po svojoj intelektualnosti. Ta sposobnost čini čovjeka čovjekom i daje mu da zauzme posebno mjesto u divno uređenoj harmoniji prirode. Čak i samovolja, kojom inače čovjek mnogo nadilazi ostale savršenosti, jest takva samo zato, što je intelektualna.

Intelektualnost jest, dakle, kraljica svih naših sposobnosti, koja upravlja ostalim našim moćima. Njoj, kao najvišoj i najprvoj, podređene su sve ostale ljudske manifestacije, koje su samo zato ljudske što nose na sebi obilježje te naše najviše sposobnosti. Nesamo već su naše moći tako međusobno uređene, tako je među njima uporedena njihova djelatnost, da sve služe toj višoj moći i sve su određene cilju te najviše ljudske manifestacije.

Jer ljudski organizam jest skladno uređena harmonija u kojoj svi titraji našeg života idu konačno jednoj jedinoj svrsi, jednoj jedinoj težnji, koju određuje i postavlja najveća naša sposobnost. I ljepota te harmonije jest baš u tome, što tom konačnom cilju čovjeka teži, nesamo naša najviša moć, već su njoj određene sve ostale ljudske težnje. Tom najvišem i najbitnijem našem dobru, koji određuje naš um, neprestano osporavaju sve vibracije ljudskog bića, od onih najnižih do savršene i intelektualne volje, a sve predvodi upravlja i svima daje direktive duševna intelektualnost, naša umna sposobnost. Niti će ta harmonijska ljudska aspiracija prestati dok se naš um ne smiri u konačnom svom blaženstvu: u kontemplaciji istine. Usto će njegova zadaća biti, da neprestano bdije nad ostalim nižim moćima, da upravlja s njima, i da ih vodi tom konačnom smirenju u istini.

Um, dakle, ima dvostruku funkciju: on najprije promatra istinu i naslađuje se u njoj, a drugo on upravlja i daje direktive ostalim našim činima. Jedna njegova funkcija jest spekulativna: promatranje istine radi nje same, dok je druga praktična: promatranje istine radi djela, koje moramo učiniti. U prvom slučaju razum traži istinu radi same istine dok u drugom ispituje istinu radi nekog cilja.

Ta dvostruka funkcija našeg razuma može nam biti sasma jasna ako se i malo obazremo na svagdanji intelektualni život. Ima momenata, kad se naš um zanese za samom istinom, a pri tom nikako ne mislimo na koje praktično djelo. Razmišljamo na pr. o dobroti Boga, o ljepoti prirode, o harmoniji ljudskoga života. U svim tim slučajevima predmet našeg razmišljanja je samo istina. Mi ništa drugo ne tražimo, nego upoznati istinu. I kad smo je upoznali, počivamo na njoj i uživamo u njezinoj ljepoti. Sama istina nas zadovoljuje. Tako na pr. uživamo u promatranju gotske katedrale i, zaneseni harmonijom njezinih linija, divimo se vještini majstora, koji je u svom djelu pokazao neobično jaku intelektualnu snagu.

Ali umjetnik u promatranju te iste katedrale ne će ostati pri samom spekulativnom razmatranju. On je naime majstor. A kao takav on promatra ustinu u vidu djela, koje bi mogao načiniti. On, istina, želi što bolje upoznati sklad arhitekture, ali to zato, da i on sam može kasnije takvo ili još bolje djelo zasnovati. Njegovo promatranje ima praktičnu umjetničku svrhu. Razumije se, on će kasnije stvoriti svoje originalno, novo djelo. Ali će usto morati proučavati druga djela i na njima se inspirirati. A u času samog stvaranja, onda kad zasnuje svoje djelo, njegovo će mozganje uvijek biti određeno k svrsi. Sve će njegove dedukcije ići tom cilju, da što prikladnija sredstva nađe, kojima će što bolje stvoriti svoju zasnovanu ideju. Njegovo će, dakle, promatranje biti praktično.

Razumije se, i umjetnik će morati promatrati istinu nesamo s njezinog praktičnog već i spekulativnog gledišta. To više, što spekulativna promatranja uvijek su podloga onom praktičnom, jer prije upoznajemo istinu nego je odredimo djelu. Svaki umjetnik zato će prije nastojati, da dobro shvati istinu i da uđe u njenu sadržinu. To istraživanje istine to je potrebitije, što umjetničko stvaranje nema druge zadaće, nego da tu upoznatu istinu provede u djelo. A to će učiniti tako, kad svoje djelo potpuno uradi prema zasnovanoj istini. Ali zato treba — kako smo naglasili — prije svega upoznati tu istinu. I tek onda, kad je umjetnik zasnovao svoju ideju, počinje umjetničko intelektualno stvaranje. On onda traži forme pod kojima bi zorno izrazio svoju ideju; ispituje pjesničke načine kojima bi mogao lijepo manifestirati svoju misao. U jednu riječ: on bira zgodna sredstva, kojima da izrazi sjetilnim načinom zasnovanu ideju i tako dade lijepi izražaj forme.

Naš, dakle, um nesamo shvaća istinu i nalazi u njoj svoj užitak, već prema toj istini uređuje svoje djelovanje i svoja djela. On nesamo da traži istinu, već je njegova zadaća i to, da daje direktive našem nutarnjem i vanjskom djelovanju. Jer on upravlja i našim osjećajima i našim djelima, tako da svaka kretnja čovjeka mora biti prožeta njegovim naziranjem i upravljena njegovom direktivom. U jednu riječ: prvi princip svakog ljudskog djelovanja jest razum, a kojim mora biti u suglasju svaki, pa i najmanji čin našeg života. To upravljanje razuma mora se odrediti u dvostrukom našem djelovanju. Jer dvije su praktične manifestacije čovjeka, koje treba podvrći njegovoj normi: unutarnja i vanjska. Prema tome dvije su harmonije koje stvaraju i sačinjavaju razum: m o r a l n a i u m j e t n i č k a.

Najprije moralna. Ta harmonija nastaje, kad razum postavi sklad i red u svojim moćima, svojim osjećajima, težnjama i požudama. Čovjek, sastavljen od duše i tijela, ima u sebi različnih čuvstava, koja treba međusobno urediti. Po naravi neobuzdane, one idu jedna proti drugoj: niže strasti pretvore se višim aspiracijama. Razum, kao kraljica svih naših moći, mora postaviti red u tom zamršenom organizmu i sa svojim autoritetom postaviti svaku moć na svoje mjesto. On mora obuzdavati strasti, postavljati im zakone i upravljati s njima. Tim svojim upravljanjem razum može dobiti potpunu vlast nad ljudskim osjećajima i postaviti harmoniju među njima, te tako iz naravnih nagona stvoriti r a z u m n e k r e p o s t i. Time će naša unutarnja aktivnost, harmonijski uređena, dobiti obilježja dobrote. Ona će biti dobra zato, što će u svemu biti podložna višoj moći, intelektualnom razumu. To je djelatnost naše intelektualnosti koju sv. Toma nazivlje: r e c t a r a t i o a g i b i l i u m. To je moralno djelovanje.

Ali osim unutarnje moralne djelatnosti, čovjek ima drugih vanjskih potreba. Čovjek, sastavljen ne samo od duše, već i od materijalnog tijela, ima neprestano potreba od materije koja ga okružuje. U svom socijalnom životu on ne može apstrahirati potpuno od onoga, što svagdano potrebuje.

Ali, dok je narav sama odredila ostalim živim bićima način, kako će se služiti s materijom, čovjeku je tu dužnost prepustila njegovoj slobodnoj volji i oštrini njegovog razuma i tako ga prisilila, da sam izmišlja načine, kako da se posluži s materijom. Narav je naime zaodjenula životinje i naravno ih obavila proti nevremenu i studeni. Ona im je dala naravni instinkt kojim će se braniti protiv svoga neprijatelja i kojim će, bez spoznaje, težiti za onim, što je njima dobro i što im je korisno.

Svaka životinja, bez posebnog učenja, zna sve ono, što joj treba za život. To njoj sve ide od naravi.

Ali čovjek, osim naravnim instinktom, mora se služiti svojim razumom. Svega toga što životinje imaju po naravi čovjek je lišen, i on je prinuđden, da do toga dođe učenjem i ispitivanjem. Njemu narav nije odredila stalni kurs života, određenu normu života, već je prepustila njegovom razumu neka on to iznađe. Jer ljudski razum može da upoznade koja je svrha njegova života. On isto može da upoznade i to, koja sredstva su najprikladnija ostvarenju tog životnog cilja. On zato može birati sredstvo: može stvoriti nešto što je nad naravi, što je nadodano naravi. A već je B a c o n rekao, da je umjetnost biće nadodano naravi. Čovjek, dakle, mora biti umjetnik.

I eto, mi smo došli do primitivnog pojma umjetničkog stvaranja, po kojem je čovjek sposoban da dominira materijom i da je skuči u svoje svrhe te od nje napravi zgodno oruđe za svoj svagdanji život. Tom je kreativnom moći ljudski um stvorio sve ono, čime se danas služimo u praktičnom životu, a što nam olakšava poteškoće u radu. A ne smijemo misliti, da su te umotvorine jednostavne i priproste zato, što nama izgledaju danas, poslije nego smo se toliko s njima služili, obične i nešto izvanredne. Ljudski genij se morao mnogo naprezati, dok je do njih došao isto kao što se danas napreže da riješi daljne probleme umjetnosti. I danas historici s pravom sude o kulturi naroda po tim jednostavnim manifestacijama ljudske inteligencije, koja je nastojala olakšati praktični život ljudima.

Ali osim toga, treba se sjetiti da čovjek ima još viših, plemenitijih potreba u životu. Kao intelektualno lice on ne živi samo o kruhu već i o istini, koja je duševna hrana duše. Nameće se zato potreba, da sebi i svome bližnjemu olakša nesamo materijalni život već i svoj intelektualni. To više, što je istina — kako su stari govorili — tvrda i teška, a nama, koji smo ugrezli u materiji, teško je doći do nje. Ali zato čovjek svojim umom može i toj potrebi doskočiti. Pa kao što je i u tom poslu glavna zapreka materija koja, višeput, prije da dođemo do istine, čovjek može svojim umom svladati tu materiju i tako zgodno disponirati njezine djelove, da bude prikladno sredstvo istini.

Već po naravi čovjeku je dano, da može svoje misli izražavati sjetilnim znakovima. On to čini, u prvom redu, svojim govorom. U društvenom životu neophodno je potrebno da se čovjek služi tim načinom izražavanja. A to je nemoguće bez sjetilnih znakova. Tu je potreba govora.

Ali tu je i potreba umjetnosti. Čovjek naime, može tu svoju naravnu nadarenost usavršiti. To više što treba, višeput, dubokih istina izraziti, koje ne možemo izreći jednostavnim govorom. Treba stvarati nove forme, izmišljati nove figure, pod kojima bismo izrazili svoje misli.

S druge strane mi želimo drugima priopćiti, nesamo svoje misli, već i intimne svoje osjećaje. Hoćemo da i naš bližnji osjeća isto što i mi, da zazire od onoga od čega i mi zaziremo i da ljubi ono, šta i mi ljubimo. A to ne možemo priprostim i jednostavnim govorom. Moramo zato stvarati umjetničke forme.

Na sreću Bog nam je dao, osim govora, još drugih sredstava kojima možemo priopćiti svoje osjećaje. To su oni izvori po kojima čovjek dolazi do spoznaje: sjetilo vida i slušanje. Druga sjetila ne ulaze u obzir, jer su preveć materijalna pa zato malo po njima doznajemo. Ali preko dva najveća sjetila dolazimo do spoznaje predmeta. Zadaća je zato umjetnika, da, i u tom pogledu, pripomogne prirodi kad je i onako umjetnost nadodana prirodi. To će on učiniti kad će elemente vida i sluha zajedno prikupiti, skladno koordinirati i umno ih urediti. A to čini svojim razumom, koji jedini može harmoniju napraviti u djelovima i formu izraziti u materiji.

Kako vidimo, posao našeg razuma u umjetničkom stvaranju vrši se oko samoga djela, koje je izvan nas. Pa dok u moralnom radu razum uređuje naše unutarnje strasti i uopće naše psihološke osjećaje, u umjetnosti on stavlja sklad i red u samom djelu izvan nas. Zato s pravom tu umjetničku aktivnost — za razliku od moralne — sv. Toma definira: r e c t e r a t i o f a c t i b i l i u m. Jer dok je a g i b i l e nešto u nama, f a c t i b i l e je nešto izvan nas. To je djelo, koje može postati zgodno oruđe za spoznaju istine, djelo koje manifestira ideju.

DR HIJACINT BOŠKOVIĆ O. P.

CASTI CONNUBII

Papa Pijo XI. postavio je svim modernim političkim, socijalnim i kulturnim zabludama nasuprot čisti i jasan katolički program reasimirajući u svojim enciklikama i alokucijama tradicionalnu nauku Crkve o ustanovama, koje su našim djedovima bile aksiomi, a koje je tek XIX. i XX. vijek uspio staviti u diskusiju. Pored pitanja vjerske škole, pored konkordatske suradnje Crkve i države, pored potrebe bolje odnosno racionalnije organizacije društvene namjesto vladajuće socijalne i ekonomske liberalne anarhije Papa je uočio kao osnovni problem, koji na važnosti nadilazi i neke od naprijed pobrojanih — brak.

Danas je nesumnjivo sama institucija braka ugrožena naprosto zato, jer je predmetom diskusije. Tako osnovna ustanova društvena ako je podvrgnuta kritici gubi velik dio blagotvornosti, jer gubi na sugestivnoj snazi, pa zato nije pretjerano, ako je Sv. Otac izložio čitav svoj moralni autoritet da spašava kršćanski karakter braka naroda evropske civilizacije. Istina, brojni su neprijatelji katoličke koncepcije braka no nikako se s nijedne strane ne može poreći efikasnost crkvenoj, sit venia verbo, bračnoj politici. Crkva je unatoč svih protivničkih napadaja uspjela u tome, da svi oni, koji su praktični katolici i koji se njenim vjernim članovima smatraju ujedno i žive u monogamičnom braku. Dapače i velik dio država koje se smatraju katoličkima, ne poznaju razvod braka ni za svoje nekatoličke podanike već samo rastavu od stola i postelje. Naprotiv protestantske i agnostičke države uzmakle su i propustile seksualnu anarhiju kao što je bilo i očekivati, jer nisu mogle ničim obuzdati strasti svojih podanika, koje nikakvi vrhunaravni motivi nisu suzdržavali od atentata na obitelj. Protestantizam je tu mnogo skrivio svojom naukom,da je brak puki ugovor i ljudska ustanova, a ne sakramenat, jer mu je tako oduzeo vrhunaravno posvećenje. Doduše konzekvencije iz tog principa izvedene su i u protestantskim zemljama tek vrlo kasno, jer je zakonodavstvo i sudstvo ostalo konzervativno i pod utjecajem starijih zakona, koji su poticali iz katoličkih vremena, ali kada je općenita relaksacija dobrih običaja nastala u čitavom kršćanskom svijetu pod uplivom raznovrsnih faktora različite prirode, razumije se, da je kriza postala tim akutnija u protestantskim zemljama, tako da je konačni rezultat razvoja, da je danas samo katolička Crkva sa svojim vjernicima na braniku nerazrešivog braka t. j. obitelji naroda više kulture. Nije stoga čudo, da je i ova papinska enciklika naišla na velik interes i čitavog protestantskog svijeta, pa čak i nekršćanske

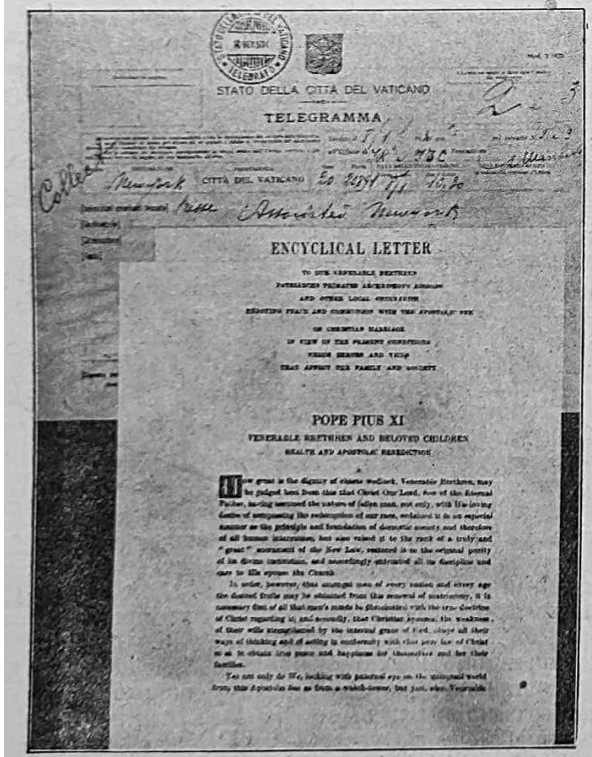
STATO DELLA CITTÀ DEL VATICANO

TELEGRAMMA

CITTÀ DEL VATICANO

ENCYCLICAL LETTER

POPE PIUS XI

VENERABLE BRETHREN AND BELOVED CHILDREN

KAKO IZGLEDA BRZOJAV PAPINE POSLANICE CASTI CONNUBII ZA AMERIKU

javnosti, jer pitanje organizacije i čvrstine obitelji interesuje kako Crkvu tako i države. Dapače s gledišta većine modernih pravnika i zakona brak se tiče prvenstveno ako ne i isključivo države, što je dakako protivno nauci Crkve.

Pijo XI., koji u svojoj općoj politici predstavlja krajnju susretljivost spram svjetovnih vlasti i pokazuje uvijek pravu kršćansku ljubav spram nesjedinjenih kršćana formulirao je i u ovoj enciklici vrlo oštro moralne zahtjeve, koje Crkva stavlja na vjernike i društvo, odnosno na one faktore (poslodavce, države), koji stvaraju preduvjete povoljnom ili nepovoljnom razvoju obitelji, no zato je tim blaži u formuliranju juridičkih svojih zahtjeva s kojima ćemo se međutim potanje pozabaviti, jer oni postavljaju program za koji će se katolici u javnom životu boriti.

Karakteristično je za Crkvu da se uvijek bori samo za ono, što je za njenu egzistenciju i za dobro duša najnužnije, pa tako i na području bračnog i obiteljskog zakonodavstva Crkva je vršila doduše često u prošlosti vrlo opsežnu jurisdikciju, no jedino je uvijek branila i borila se oko jurisdikcije nad samim bračnim vezom. Tako i Pijo XI. stavlja kao uzor svim svjetovnim zakonodavstvima lateranski konkordat, koji ostvaruje u bračno-pravnom pogledu točno minimum crkvenih zahtjeva. Prema njemu naime država priznaje brak u katoličkoj Crkvi sklopljen pravno valjanim i za svjetovno područje, dočim priznaje isključivo crkvenim sudovima nadležnost da i za svjetovno područje sude u t. zv. vinkularnim parnicama t. j. parnicama o samom sakramentalnom vezu takvog braka, a prepušta državnim sudovima suđenje u parnicama o rastavi od stola i postelje nakon što je istim konkordatom država izjednačila svoje bračno pravno s onim Crkve u onim malobrojnim točkama koje su u Italiji bile različite.

Kako se vidi, Papin uzor daleko zaostaje ispod onog opsega crkvene bračne jurisdikcije, koji postoji u nas. Međutim treba naročito istaći da kod nas ne bi postojali preduvjeti za suženje te jurisdikcije bez povrede ćudorednih zahtjeva Crkve, jer naši građanski zakoni ni iz daleka nisu tako bliski u propisima o rastavi od stola i postelje crkvenom pravu kao što je to slučaj u Italiji.

I s državnog stanovišta, koliko dakako država smatra obitelj i monogamični brak kao zaštite vrijedna dobra, treba reći, da papini zahtjevi posve odgovaraju modernim pravnim principima. Danas država za vrlo široke krugove trgovačkih poslova dopušta djelovanje od nje nezavisnih lajičkih sudova na pr. burzovnih, koji razvijaju često praksu koja se udaljuje od striktnih propisa zakona, a to sve u interesu trgovačkog prometa, pa stoga može i mora u interesu tradicionalnog morala pripustiti za sve vinkuarne par-

BRZOJAVLJANJE PAPINE POSLANICE CASTI CONNUBII U AMERIKU

nice kojih je često vrlo mali broj, crkvene sudove, a pogotovo mora do pustiti da sami kontrahenti bračnog ugovora odrede kada to hoće da njihov brak ima biti nerazrješiv. To pak se samo po sebi razumije, kada ga sklapaju u katoličkoj Crkvi, koja ne pozna razvoda braka. Direktno je nasilje na kontrahentima bračnog ugovora kada im se oduzme garancija za bračnu nerazrješivost, jer u većini slučajeva je ta garancija bila jedan od motiva odlučnih za sklapanje braka.

Daljna jedna teška opomena Pije XI. koja je uperena na moderno društvo i na javne vlasti tiče se svojevoljnog ograničavanja poroda i uništavanja klica novog života na umjetan način u materinoj utrobi. Danas doduše većina civiliziranih država imade za djela suprotna katoličkoj nauci u tom pogledu vrlo oštre zakone, ali ih praksa sudova žalibože slabo primjenjuje, jer su i mnogi sudovi i dio javnosti često pod dojmom nezdravih i perverznih nauka o zadaćama bračnog i uopće spolnog čovjekovog života.

Papa je poseban razlog za osobito energično naglašavanje da imadu brojnu obitelj dužnosti bračnih drugova imao u tom, što je moderna težnja za oslobađanjem braka od tog tereta osvojila čak i najkonzervativniju protestantsku sljedbu, naime anglikansku. Poznato je, da su anglikanski „biskupi" na svojoj svjetskoj konferenciji u Lambethu zaključili da je slobodno u bijedi i iz higijenskih razloga ograničiti umjetno rađanje djece čime su uopće negirali moralnu podlogu i pravi raison d' etre kršćanskog braka. Papa kao opći učitelj kršćanstva pa i nesjedinjene protestantske braće morao se svečano u ime čitavog kršćanstva ograditi od tako teške zablude.

Evo mi smo izložili nekoliko važnijih i za najširu javnost interesantnih momenata papinske enciklike Casti connubii. Namjerice smo mimoišli Papine poduke bračnim drugovima o njihovim međusobnim dužnostima, jer smatramo da o tako delikatnim temama mora da piše samo kompetentno svećeničko lice. Držimo međutim, da nam je možda uspjelo istaći programatsko značenje najnovije enciklike za buduću obiteljsku politiku katolika i kršćanskih država, kao i impozantnu preciznost katoličkog stanovišta u opreci s oportunističkim nekatoličkih sljedbi.

R.

U ČASU PREGNUĆA

Usklik sudbinske tajne, životne sleđava snove,
i klije slutnja sudbine, i ponoru besvjesti luta,
sluti, — da krugom života neznane varke plove
krijuć koprenom sjaja pehare otrova žuta.

A ritam života što burno, stihove vremena pjeva,
u ponor podsvijesti crne, usklik htio bi skriti...
Na raspuću kobnom, gdje tajna sudbine snijeva,
u stvarnost radosti bijele, tajnu htio bi sliti...

Al' usklik i tajna sudbe, sve jače guše i more
prozračnost kida snove, da stvarnosti obrise riše.
Udarci srca bolnu priču sudbine zbore
u svijesti nevidljiva ruka, riječi osude piše.

Budućnosti vizije drage, spoznanje htjele bi maknut,
i sazdati život snova, u buktave radosti lik.

— — — — — — — — — — — — — — —

Spoznanja ledena ruka, strane srca će taknut
a dušu iz spokoja prenut, vječnog blaženstva krik.

TOMISLAV MESIĆ

CRTICE IZ ZAVRŠJA

— Maree, oo Mareee !
— A šta je njavo te — — — ! Šta si se raskokodakala, ko da si puna buva.
— Daj bolan mani se toga. Eno ti mali jide zemlju. Uf ! jesi mu ti mater ! Uf njavo te — — — !
— Ivićuu ! zovne Mara dječaka, koji se pod prozorom s crnim usnama igrao s dječicom.
— Aaa, otegnu mali kroz nos.
— Zar si opet zemlju jio, pozobala te ona, a ?
— Nisam ! — odvrati mali mucajući.
— Je, je, laže on ! — zavikaše djeca.
— Dobro, dobro, kazat ću ja patru. Izgulit će on tebi jezik. Sutra ću ja njega zovnut — promumlja Mara.
A mali leže na zemlju, pokri lice rukama i kajući se i bojeći zaplaka.

— Bože moj, čovik grišnik — pa šta ćeš ? Zgriši, pokaje se, pa opet zgriši i ajde Bogu ! Sve u stare diple. Eno danas se ispovidio Mate Hrgota. Mlad, lip, ko duša ! Zgrišio, otišao na ispovid, a kad tamo pripo se. Kazo grije, pa da će niz crkvu, al' patar pametan pa njega ščapi za kosu ; pa predikaj i pitaj, a Mate se uzvrpoljio, ko na iglama. I eno došo kući, a nit se pričestio nit pokore zapamtio, a bit će da je ima ko kiše od Boga.

— — — Hej ljudi, eno došo Nikica Radin iz Merike ! Eno došo u tomobilu. Nek je i naše selo to doživilo ! Sića se Bog i nas.
I šila se svijeta skupilo. Čavrljaju. Mlađarija se igra, dobacuje i smije. A Amerikanac, još odavna zasićen buke, jedva se izvukao iz skupine i povukao se u krevet. Narod se razilazio razgovarajući tiho, da ga ko ne čuje :
— Ja Merikanca, ja Merikanca !
— Pogospodio se !
— A metno čale ko prisvitli !
— Smije se ko kad kobila rže.
— Misli, da je veći od pape.
— Brci mu ko češagije.
— Pa s nama neće da govori.
— Uhuhu ! Baš je Merikanac !
A jedna baba koja je to slušala dreknu iz svega grla : Baka ljudi ! A oni se pokunjiše, kao da ih je ko vrućom vodom polio.

— Mama, mama, bio sam s Mirkom Ivanovim.
— Pa dušo !
— Reko mi je, da će me povesti u svit.
— Ajde sinko, uzmi bakru pa vari puru, di je za koze sino.
— Oću ja majko u Belgiju. Kupit ću ti svašta.
— Kakvu Belgiju ? Kupit ćeš sebi ti ličinu, pa ćeš se objesiti.
— Vidit ćeš. Ja ti kažem.
— Ta nisi šenuo.
— Babije je brbljati, a ljudi se na to ne obaziru !
I ode.

— Hej, mlinaru !
— Heheeej !
— Gire ti, je li već gotovo ?
— Ma eto, kako bih reko, a kako je sve kod kuće ?
— A ja sam mislio, da je već gotovo.
— Baš je maloprim žena ispekla kavu.
— A ja ni pure u kući nemam.
— Mislim, da će biti slatka.
— Koze mi još kod kuće, a već su misna doba.
— Pokvarili mi se žrvnji do zla Boga.

Više se izvana nije ništa čulo. Mlinar je vikao i zvao, ali ništa nije se ne čuje. Dodijalo mu čekat, pa iziđe na vrata da zovne svoga muštericu. Kad tamo, a mušterija uzjašio na svoje kljuse i otjera niz polje. Vikao je mlinar i vikao, ali uzalud. Bura je nosila njegov glas na neželjenu stranu, a mušterija se kleo sa svih devet nebesa, da više ovdje ne će mliti.

— Sidi doli ma-ajka! Ajd' u kuću, ma-ajka! Ne u goru majka! razvikala se stara Babuša a pčele se razletile oko nje, cijeli roj! Trče s jedne strane na drugu. I tako po više sati. A ona sjela, uzela dva kamena i udri jednim o drugi, da su je ruke bolile poslije nedjelju dana. Svijet prolazio i štogod dobacivao, a školska djeca proletiše pokraj nje vičući ko djeca:
— Poludila Babuša ! Poludila Babuša !

(„Cvijet" Visoko.)

BOŽIDAR KROLO

OBLACI

Prolaze nebom oblaci,
siva djeca uzdaha,
nose u hladnim srcima
pune košare ledenih darova,
da obdare bez oklijevanja,
ljude, što nemaju sreće.

Šuteći poći će dalje,
da zapale u noći ognjene krijesove
i izliju suze radosnice
poslije veselja i halabuke.

Pijanka će im svršiti,
pa će se razići u vrtoglavici
udarajući jedan u drugoga,
a sunce će se za njima smijati
i sušiti zablaćene dvorove,
što su ih smočili prelijevajući čaše,

Kao znak i finale njihove slave
ostat će nekoliko mrtvih vrabaca
i mokrih zjenica u siromaha,
što plaču uništene usjeve.

SREĆKO KARAMAN

CHARLES LE GOFFIC

U februaru je Francuska Akademija primila pod svoju kupolu g. Charlesa Le Goffica, kojega je ima nekoliko mjeseci izabrala na mjesto g. Françoisa de Curela. Ovaj izbor, koji je primljen jednoglasno, znači veliko djelo i visoki moral, častan život koji je odan književnom radu i svim interesima kraja. I to ne smijemo izostaviti, da je s g. Le Gofficom ušla Bretanja u Akademiju. Istina je, ona je već prije imala svojih vrsnih predstavnika i prije autora „Crucifié de Keraliës", ali nijedan je nije tako autentično i tako izričito uzveličao. Bretanja, njegova Bretanja, koju je on opjevao divnim stihovima i opisao rijetkom nježnošću, prikazana je vjerno samoj sebi, Goffic ju je proslavio u više svojih djela, koja ga uvršćuju među najgorljivije branitelje velikoga „pobratimstva" kao onoga, koji ne luči malu domovinu od velike, već jednu i drugu združuje.

Rodio se u Launionu god. 1863. G. Charles Le Goffic prigrlio je najprije univerzitetsku karijeru i postade profesorom u Gap. Evreux i Havreu. Kao većina dobrih pisaca bavio se književnošću. God. 1889. izda djelo „Amor Breton" (Bretonska ljubav), te još dva druga: „Le Bois dormant" (Šuma koja spava) i „Le Pardon de la Reine Anne" (Oproštenje kraljice Ane), koja ga dižu nad obične pjesnike. U njegovim prvim pjesmama, kojima vrijeme nije diglo dah ljepote, koje pružaju, kako kaže g. Paul Bourget, „osjećaj tužne i bolne draži", osjeća se pod izlijevom nježne i diskretne sensibilnosti, sva tajna, sanje i melanholija bretonske zemlje. Ova zemlja legende i čudesa, ponosna zbog svoje prošlosti i privezana uz svoje tradicije, nestajala je, nakon što ga je nadahnula kao lirskog pjesnika, da mu ustupi mjesto kao romanopiscu i piscu rasprava. Među djelima, koja su izašla iz ove žice, treba napose spomenuti dvije privlačljive serije studija: „Métiers pittoresques" (Slikoviti zanati) i „Fetes et contumes populaires" (Svečanosti i pučki običaji), ali osobito ističe se knjiga u dva dijela „L' Ame Bretonne" (Bretonska duša). To je vrlo značajno deskriptivno i psihološko djelo. Zadivljuje svojom moćnom sugestivnosti, oštrinom analize i dirljivom dubinom. Novija djela nisu mu umanjila auktoritet. „L' ame Bretonne" od g. Le Goffic-a zadržava stalno svoju vrijednost, te se može uporediti s djelima g. A. Le Brar-a, kao i sa svim posljednjim moralnim i sociološkim studijama g. André Chevrillona.

G. M. Le Goffic je crpio većinu sadržaja svoje plodne karijere kao romanopisca iz civilne, vjerske i političke historije, iz bretonskih običaja i navika, iz pojedinosti bretonskoga temperamenta, iz krajeva mora, mornarskoga i ribarskog svijeta. On je u posebnoj formi slavio zemlju svojih otaca i htio je da je svi upoznaju i zavole. Njegov vrsni talenat nalazio je u tome bogatoga i lijepoga materijala, on je iz toga izveo veliki broj ganutljivih romana, koji bi dostajali da pronesu njegov glas i kao psihologa. Najpoznatiji su: „Le Crucifié de Keraliës" (Raspeti od Keraliës-a), „La Payse", „Morgan" „Les Bonnets rouges" (Crvene kapice), „La Cigariére", „Passions celtes", „Chez les Jean Gonih" (Kod Ivana Gonih), „L' Abesse de Guérande" (Predstojnica od Gueranda) i „Madame Ruguellon". Najnovije djelo nosi naslov: „La Double confession" (Dvostruka ispovijed), ponovno izdanje jednoga djela iz mladosti, koje je najprije izdao pod naslovom „Passe l' amour".

Ono što najviše karakteriše romane g. Le Goffica jest to, što je većina njegovih djela, koja su prožeta plemenitom inspiracijom, vjerskim zanosom,

duhovnom zadubljenošću i ispunjena moralnim formama, osvježujuća i zdrava lektira koja uzgaja dušu. U njegovim romanima punim čistoga realizma ne nalazimo nikakve sitničavosti, gdje opažanje podržava izmišljanje i gdje se očituju u patetičnim pustolovinama i s bićima nezaboravne moći života, veliki karakteri, koja nam je davala „L' Ame Bretonne". Bez obzira na njegov aktivni rad kao pisca rasprava i romana, g. Le Goffic je već dugo redovito surađivao u štampi. Tu je donio književnoj kritici svoju golemu naobrazbu, svoj duh i moć rasude. Vlasti su ga postavile juryjem važnih literarnih djela. Uz kritiku je dnevno služio svojim privrženicima kao vođa i učitelj. Njegovo publicističko pero nije prestalo da služi velikim socijalnim i narodnim interesima. Tako je tijekom zadnjega rata gdje je naskoro kao pjesnik-historik stvorio neke epske epizode, i bio uz Alberta de Mun, Maurice Barres-a, bio nosioc moralnog osvježenja, i jaki patriotski apostol. Mir koji je došao s bretonskim preporodom, ponukao ga je, da bude pomagačem znamenitih djela svojih herojskih zemljaka, mornara Ysere. I napisao je „Dreimede" i „Les Demoiselles au pompon rouge" (Gospođice s crvenim nakitom). Uspjeh ove vrste junačke pjesme ponukao ga je da proširi polje svog istraživanja i dao nam je seriju djela pisanih velikim entuzijazmom, tako intenzivnim koloritom, koji je već bio pripravio marljivim proučavanjem terena i dokumenata : „Les Marais de Saint-Geud", „La Marne en feu" (Marna u plamenu), „La Guerre qui passe" (Rat koji prolazi), „Trois Marechaux" (Tri maršala). Pošto su godine prošle i pošto su se svi mogući izvori informacija upotpunili, promjene stanovišta mogle su djelomice slabiti efekat ovih djela punih živog patriotizma. Ta djela ostaju kao dokaz duševnoga stanja, u kojem su bili svi dobri Francuzi u doba kad su bila napisana i sile da se divimo njihovom auktoru pod drugim oblikom njegovog talenta. Još više, da pokaže svoj historički ukus osvrnuo se na bretonsku prošlost i dao joj je dvije vrlo zanimive knjige, jednu posvećenu a „La Tour d' Auvergna" (Kuli Auvergnanskoj), drugu a „La Guerre de Chonans".

Moramo još spomenuti, da je g. Le Goffic bio priznati predavač. Iza rata otpratio je Monseigneura Baudrillarta u Južnu Ameriku i tamo je uveo dobru francusku riječ.

Takav je veliki i časni pisac, uvijek zanesen junaštvom, čije je zvanje s toliko vrsnih djela zaista vrijedno poštovanja koje mu pruža Francuska Akademija primajući ga među svoje članove.

PAUL NARCY

NOĆNE KIŠE

Noćas su kasno do u noć kiše padale
budile me često — — —
a zatim — uspavale...

A jutros sam rano kroz prozor čuo seljake
gdje u dvorištu govore,
da su obilne kiše noćas pale na polja
i u zoru prestale...

Upravo u zoru
kad su moje sanje nestale...

IVO LENDIĆ

GIOVANNI PAPINI: GOG

Motto : „E difficile, credo, trovare un' altro nomo che abbia fatto un piu grosso fallimento di tutta la sua vita".
Giovanni Papini.

I.

Ovo što je nekad Giovanni Papini rekao o sebi, moglo bi se sada reći o njegovom novom junaku Gogu (Firenze, Vallechi), koji, pošto je okušao sve na svijetu te svršio kao luđak, doživljuje sada zadnje razočaranje a to je namrgođeni prijem talijanske kritike. Ova kritika, pošto je stvar prosudila, na koncu je jednodušna u sudu: U knjizi je još uvijek Papini.

Ali se vrlo malo pazilo, kad se govorilo o ovom najnovijem Papinijevom djelu, o intenciji i temeljima djela. Jedan kratki stih, koji je stavljen na početku kao epigraf morao je dirigirati ispitivanjem djela. Taj stih glasi : „Sotona će biti oslobođena iz svoje tamnice i izaći će da zavede narode". Ovaj stih na vlas sličan onome iz biblije, daje posebno značenje čitavom djelu.

Tko je Gog ? Šta hoće ? Što radi ? Gog je proistekao od divljaka ljudoždera. On je u životu postao neograničeno bogat, pa želi svojim novcem „scoprire e godere" otkrivati nove stvari, koje bi ga učinile sretnim i uživati ih. Mi ga vidimo kako u grozničavoj želji istražuje, prolazi kroz kontinente, kroz grozote. Vidimo ga u luđačkom zanosu i u bijegu. On je isprva neuk, ali zato obilno plaća sve moguće forme mozgovnog epikureizma ; on je biće, koje potpuno pozna najrafiniranije užitke jedne kulture u raspadanju. Premda životinjski primitivan po porijeklu i zvanju, on ipak hoće, kako je gore rečeno „pagarsi tutte le forme dell' epicureismo cerebrale dei nostri tempi". Rezultat ? Upio je najperverznije i najekstremnije ideologije, ali istodobno, mjesto da postaje boljim i plemenitijim, on samo učvršćuje u sebi prirođeni mu barbarizam. Postaje konačno učen u tolikoj mjeri da može prozrijeti i najnemogućnije modernizme, ali ipak postaje nesmiljeniji i okrutniji u duši. Ovo je Gogov život. Pitamo se, koje značenje ima ova pripovijest ? Auktor nam je bez sumnje, htio ovom knjigom dati jedinstveni i simptomatični dokumenat, koji je možda u svojoj biti i strašan, ali koji ima svoju stalnu vrijednost za proučavanje čovjeka našega doba. Papini je vidio u ovom „ciniku, sadisti, maniaku, poludivljem hiperbolisti... neke vrsti simbola lažne i bestalne kozmopolitske civilizacije..." Jer, kaže dalje Papini, „veoma je mnogo njih dandanas nalik na Goga, na kojemu se jasno vidi odraz poznatih modernih tendencija." U Gogu se najbolje vide s groteksnim povećavanjem „tajne bolesti (duševne !) od kojih boluje sadašnja civilizacija" ili bar onaj dio suvremene civilizacije, za koju se čini, da je na nju utisnula svoje tragove sama Sotona, a koja se dijametralno razlikuje od prakse i teorije kršćanstva.

O efikasnosti ove metode mogu se dopustiti doduše sve moguće rezerve. Papini protestira u tri točke postavljene premise, koja, po Papiniju, može samo koristiti, koja osvjetljuje Gogovo zlo na način, da ono može samo i isključivo koristiti općenitom dobru. Nije li to ponešto staro mišljenje verista ? Chesterton, u jednom poglavlju svojih Heretika iznosi jednu protestantsku ličnost, koja misli, da je, što se tiče odnosa između piva i biblije, bolja metoda donijeti na oltar jetra neke pijanice i pokazati je vjernicima,

nego li izreći i najbolje propovijedi o tom predmetu. Katolik Papini je istog mnijenja; on pokazuje svojim čitateljima svoje strašilo na način kako su „Špartanci svojoj djeci pokazivali helota, koji se do nesvijesti opio..." U svakom slučaju ova velika iskrenost ide preko potrebnog. Ipak, iako se u knjizi nalaze stvari, koje bi mogle odbijati po koju preosjetljivu dušu, nema u ovom djelu ništa što bi moglo uznemiriti ili sablazniti nekoga.

II.

Međutim Gog nije prvo lice koje se u sličnoj ulozi pojavljuje u literaturi. Divljaka, ili bar tako zamišljenoga, koji prolazi i promatra civilizaciju svoga doba, susrećemo u literaturi prije Papinija. Dovoljno je spomenuti svakomu poznate „Lettres persanes" ili „Les amusements serieux et comiques d' un Siamois", zatim Zadig-a, Candide-e sve do abbé Coignarda i dr. Sva lica napomenutih djela nisu nego niz ironičnih i grotesknih opažača Gogova kova, koji promatraju s različitim čuvstvima prizor, koji im pruža duh vremena i običaji sredine, u kojoj živu. Slične se misli i ideje nalaze u raznim knjigama, raznim dobama i u raznim narodima počevši od Gullivera do Bouvarda i Pecuchet-a, od „La chemise" do „Un nomo finito" od „Exegese" do zajedničkih joj mjesta u „Rječniku divljega čovjeka".

Gog dakle za naše doba ponavlja stari eksperimenat. Prolazi kroz našu suvremenu civilizaciju i hvata impresije. Njegova je duša primitivna, a civilizacija, kroz koju Gog prolazi, prikazana je vrlo često pod prozirnom koprenom simbolike i to u njezinim najmonstruoznijim manifestacijama. Naravno je stoga da u toj grotesknosti prikazivanja suvremene civilizacije Papini pretjeruje do irealnosti, koja je izobličena i strašna.

Unatoč svemu tome, ipak se kroz sve prizore ovih prikazivanja vidi i osjeća duša, ličnost i shvatanje auktora, koji u ovo djelo ulaže, kako to uvijek biva pri ovakvoj vrsti satire, sav način svoga čuvstvovanja i mišljenja. Mogao bi tkogod tražiti ili željeti da mjesto divljaka doživljuje sve ovo jedan drugi plemenitiji sensibilniji, nama bliži duh, koji ima više ljudske jednostavnosti u sebi, ali to nije bilo baš ni potrebno za Papinija, jer najnovija maska, da se tako izrazim, za kojom se krije Papini nije toliko ni važna. Međutim htjelo se poslije pojave ovog njegovog najnovijeg djela na dugo i široko distinguirati, zalaziti u neke naročite i nepotrebne suptilnosti i pribjegavati sofizmima (i kod nas je to pokušao g. Bogdan Radica u zagrebačkom književnom tjedniku „Savremenik", Op. ured.). Neki su htjeli vidjeti mjesto pravog i sadašnjeg Papinija, starog Papinija, toljagaša, pamfletistu, negativistu, koji se ovom knjigom osvećuje Papiniju — konvertiti. Ali ništa pogrešnije od toga! Oni, koji su tako mislili, nisu ni opazili jednu strahovitu zbrku u svom sudu, koji miješa metodu s temom, oružje borca sa ciljem bitke, hitac sa strijelcem. „Tamna srdžba koja ga sili da riga osude i uvrede" („L' oscura rabbia che gli fa vomitar condanne e offese") ne smije se ni izdaleka uzeti kao autentična čuvstva sadašnjeg Papinija. Mogu biti jednaka sredstva a različita namjera. Jer prezir i osuda sadašnje civilizacije u njezinim ekscesima i u njezinoj ludosti, koja očito izbija iz ovog djela i ličnosti, koje Papini crta u ovoj knjizi, nisu ništa drugo nego prezir i osuda koja proizlazi iz jedne katoličke savjesti, koja se strahovito buni protiv pokvarenosti suvremene civilizacije.

III.

Bez sumnje je Papiniju odlično uspjelo da prikaže svu apsurdnost suvremene civilizacije, koja Gogu, tom Krezu, koji se dosađuje, pruža sve moguće privlačljivosti samo da ga zainteresuje i rastrese, da ga učini sretnim. Jedamput je o samome sebi priznao Papini: „Mi assediano le storie assurde, i progetti bizzarzi, le aventure incredibili" („Opsjedaju me apsurdne pripovijesti, neobični nacrti i nevjerojatni događaji") (Un nomo finito). I on je s ovim svojim djelom dao jednu takvu neobičnu pripovijest s raskošnim rasipanjem fantazije. Ona tmurna snaga izraza (s etički zdravom osnovicom)

GIOVANNI PAPINI

čini da čitatelj ostavlja knjigu tmuran i potišten. Golemo znanje i kultura auktora pomiješana obilno s vizijama, koje su dostojne jednog Poe-a, valja se poput bujice kroz čitavo djelo, kroz začuđujuće scene, događaje i lica. Gog sa svojim neizmjernim bogastvom može sve vidjeti, može sve sebi dopustiti. Upoznaje se s najreprezentetativnijim ljudima na svijetu, potpomaže najluđe projektante, dopušta sebi najapsurdnije kaprice, sakuplja kolekcije najrijeđih i najskupocjenijih stvari i prisustvuje najbezumnijim eksperimentima. Kult i civilizacija mašinerije, novca, užitka, racionalizma nudi mu se u njezinim ljudima, teorijama i u njezinim najsmjelijim tvrdnjama. — Ipak, moramo priznati, satirička tendencija nije uvijek posve jasna kad se gleda kroz tisuće navedenih eksperimenata, koji su prepleteni mnogostrukim vizijama. I navedeni eksperimenti i one neprestane vizije, koje se raskošno nižu, čine se u prvi mah kao kaprise jednog talenta, koji je svije-

stan da stvara bizarnosti te se time zabavlja. Moglo bi se dapače pod ovim vidikom grupirati: kolekcije, prijedlozi, posjeti i razgovori, fantastične priče i vizije. Papinijevu golemu kulturu vrlo dobro znamo, ali ne znamo koliko njih nazrijevaju u njemu moćnog vizionera, kakav nam se u knjizi razotkriva. Papini, koga smo poznavali kao pisca koji je pun suhog razumskog, i dijalektičkog umijeća, prikazuje nam se u novom svijetlu. Bijeli mrtvi grad u azijskoj pustinji, Thanakoteka od Ben-Chusaj-a, kolekcija pređa plemenitog Španjolca, intervju s Lenjinom i s nostalgičnim krvnikom, papuanski otok, trust fantasma, muzej stogodišnjaka, kolekcija srca sve to nalazi svoje mjesto, svoje uzvišeno mjesto kao pjesništvo grozote, jezive smrti i tjeskobe, koja vlada i među najslavljenijim učenjacima svijeta.

Ovakvog se Papinija skoro mimoišlo. Zacijelo ima u vrtložnoj predstavi mnogo mrtvog i sterilnog balasta kulture, ima više nego jedan satirički i nemirni bljesak, neki ekscesivni utisak stvari, koje su nategnute, goleme i teške. To je fascinacija teme, koja je uobičajena kod talentiranih pisaca s bogatom maštom. Ali obzirom na sadržaj bit će vrlo teško sve ovo izbjeći, i u tom je utisku već implicite osuda toga svijeta, koji prikazuje. Još jasnije izlazi ova osuda iz Gogovih razgovora s velikom ljudima našega vremena. Papini je ovim svojim najnovijim djelom strahovitom satirom i njemu svojstvenim sarkazmom napao na suvremenu civilizaciju, koja se udaljila od kršćanstva, i kojom vlada „prokletnik koji je izašao iz tamnice" da zavede narode....

PROF. L. ROMOLI

U SUNČANIM SFERAMA

Smješka se nebo u hladnom mirisu vjetra,
pjevaju bumbari, a pčele zuje...
Cvrkuću male ptice na lijepoj, cvjetnoj grani,
daleke pjesme bruje....

Smiješka se mali vrabac na grani, cvrčak u travi,
smješka se ruža u bašći i mokar cvijet...
Smješka se mali listak, zelena grana bora,
i cio svijet...

Tako je ugodno ovo, tako je lijepo!
Osjećam: šire se grudi, u krv mi ulazi sunce...
Orlovi, dajte mi krila, ja bih poletjeti htio
na naše divne vrhunce!

Osjećam: kako se topim u sjajnim zrakama,
kako nestajem u sjaju sunčane zore...
Kako nestajem u sjaju sunčane rose...
Osjećam: kako jurim cvjetnim sferama,
kako me vjetrovi nose...

I gledam: smiješak opojni sjajnog, azurnog neba,
i slušam: gdje dragi akordi zuje,
gdje male pjevaju ptice na lijepoj, cvjetnoj grani,
i pjesme sunčeve bruje...

JOSIP JORDANIĆ

RAZMATRANJA O KATOLIČKOJ KNJIŽEVNOSTI

III.

Katolička dakle književnost ide za disciplinom pjesničkih čuvstava i maštanja? Drugim riječima: katolička književnost traži, da pjesnik učini svoju sposobnost sluškinjom nekakvoga moralnoga i vjerskoga ideala?

Jest, program katoličkoga beletriste ne smije biti hirovit „prema tome, kakvi su mu dani". Taj program mora ići za tim, da sva pjesnička čuvstva i slike budu izraz odgojene moralne ličnosti. To ne znači gušiti čuvstva, nego samo davati čuvstvima dobar cilj. Ako tkogod naziva takav odnošaj pjesničke spodobnosti prema vjeri i moralu „služenjem" u pogrdnom smislu, mi zato ne ćemo kleknuti pred njime i odustati od svojih opravdanih nazora i zahtjeva. Tko se žaca služiti vrhovnim idealima ljudstva, taj postaje rob strasti i zabluda. Kumirsko obožavanje pjesničke sposobnosti kao nekoga apsolutnoga bića, koje nije ničemu podređeno, rodilo se kao izraz skeptičkoga i relativističkoga vremena, koje je bilo izgubilo pouzdanje u vjeru, moral, logiku i metafiziku. Velik je dio inteligencije svodio svoja filozofijska načela konačno na subjektivizam, koji je pretpostavljao, da se istina ne osniva na objektima spoznaje, nego jedino na našim impresijama.

Odatle je došlo do toga, da je larpurlartizam kao najizrazitiji subjektivizam bio postavljen u središte svega našega svijesnoga života. Larpurlartisti su govorili: „Ne dopuštamo moraliziranja, dogmatiziranja i filozofijskoga spekuliranja u književnoj kritici, jer je beletristika sama sebi svrhom." Drugim riječima: beletristika je imala da bude ljudima i finis proximus i finis remotus i finis ultimus. Proizvodi su umjetničke sposobnosti imali da zamijene izgubljenu vjeru i pokolebanu filozofiju.

No kolikogod su larpurlartisti zazirali od filozofije, ipak su vrlo rado prihvaćali zgodu, kada su mogli da se zaklone za leđa kojega filozofa. Kod nas je za takve svrhe došao najviše u modu talijanski filozof Croce. On doduše u svojoj „Estetici" priznaje, da se beletristika može ocjenjivati i sa stanovišta etike, ali kad tkogod kuša da se posluži takvom kritikom protiv njegovih miljenika, on se odmah sakriva za larpurlartizam pišući, „da se pjesništvo pojedinca ne smije pobrkati s praktičnom i političkom aktivnošću, koju isti pojedinac može razviti." U neku ruku mogli bismo se i mi složiti s tim riječima, ali kad gledamo, kako ih sam Croce primjenjuje u praksi, moramo ih odlučno zabaciti. Croceovo je stanovište trojanski konj, iz kojega su osim njega izašli mnogi drugi palikuće, koji su unosili zublje požara u literarni Ilij.

Uzmimo na pr. neke rasprave iz njegova kritičkoga djela „Književnost nove Italije". Pišući o Olindu Gueriniju, koji je poznatiji pod pseudonimom Lorenzo Stecchetti, pripovijeda Croce s posmijehom, kako su neki ustali protiv Stecchettija „u ime povrijeđena morala". Onamo dopušta u teoriji, da se beletristika prosuđuje s etičkoga stanovišta, a u praksi se tomu ruga! Stecchettijeve bljutavštine u pjesmama o Ruti i o Blagovijesti bile su atentat na dušu svakoga katolika i pristojna čovjeka, a Croce ne dopušta napadnutima ni da se brane. Pa da tu nije očevidna „miseria di concetti" — kukavnost pojmova, koju Croce inače vrlo rado predbacuje drugima!

Još očitiji primjer Croceove kriomčarske kritike jest njegovo pisanje o Carducciju. Carducci je hulio u pjesmama na „crvenoga Galilejca", pjevao himnu sotoni, izvrgavao ruglu kršćanske kreposti. Radi toga su ustali protiv njega ne samo katolici, nego i umjereni liberalci. Naročito ga je operušao kritik Fortebracci analizirajući njegove pjesme s artističkoga, etičkoga, vjerskoga i političkoga stanovišta. Croce se podigao na obranu Carduccijevu pišući: „Šta zato, što su jambi i epode strastveno nerazumni i nepravedni, što je povijesni sud o kršćanskom Rimu pogrješan, što pjesma ljubavi nije franjevačko pjesništvo? Kakva posla imade s umjetnošću Carduccija njegova politička šutnja u vrijeme ministrovanja Depretisa i Crispija? Ni neprekidne povijesne reminiscencije, koje su se vrzle Carduccijevim mišljenjem, nijesu dokaz protiv njegova pjesništva. Radi se zapravo o tom, da znamo, jesu li se one reminiscencije slile u pjesništvo, i kada jesu, a kada nijesu."

Croce se dakle uklonio pretresanju Fortebraccijevih prigovora služeći se jeftinom smicalicom, da ti prigovori ne tangiraju Carduccijevih artističkih osobina. Prema tome očekivali bismo barem to, da će se i on držati onih granica, na koje je uputio drugoga, i da će svoj sud o vjerskom, etičkom i političkom Carduccijevu idealu ostaviti in suspenso. No Croce je tu pravi kriomčar i rabulista. On najednom suponira, da je njegov štićenik riješen od svake optužbe na svim instancijama pa hvali Carduccija kao pjesnika-proroka i kao odgojitelja talijanske omladine, koji je „htio svemu onomu, što je bilo slabunjavo, kukavno, sljeparsko, lažljivo dati strahovitu zaušnicu i stihom i prozom". Iz svega toga slijedi, da je Croce upao u kontradikciju sam sa sobom i da po njegovu novom mišljenju pjesnici postaju najedamput neodgovorni ili bolje reći svake hvale vrijedni, ako kršćansku etiku proglase slabošću, kukavnošću, sljeparstvom i lažljivošću.

Čudili bismo se, kako je kritik tolikih kontradikcija, kao što je Croce, mogao doći do tako velika ugleda, kad ne bismo uzeli u obzir pedagogiju, koju on preporučuje pjesnicima. U svojoj raspravi o Pompeju Bettiniju veli on: „U praktičnom je životu dužnost obuzdavati i prigušivati vlastite osjećaje podvrgavajući ih razumskoj potrebi akcije; u pjesništvu je dužnost protivno: ići onamo, kamo nas nosi osjećaj." Takva nauka laska modernim ljudima, koji žele „da se ižive" i da se smiju podavati neobuzdano svim afektima.

Najradije se hvataju te nauke zastupnici neograničene „slobode umjetničkoga stvaranja" i „goleme sposobnosti uživanja". Po njihovu mišljenju mi ne smijemo tražiti od beletrista, da oni upotrebljavaju svoj umjetnički dar u granicama vjere i morala, jer da to znači sprečavanje razvoja pjesničkoga talenta. Kad se čovjek nesmetano podaje svim afektima, on je — vele oni — snažan kao stihija, a time postaje i njegova umjetnina neodoljiva.

Istina je, da nam se čovjek može pričinjati najsnažnijim onda, kada zbaci sa sebe sve ono, što ga disciplinira, pa se sav predade „požaru strasti". No da li je doista u takvoj prigodi čovjek najsnažniji? Zar je voda najjača onda, kada nema svojega korita, već se razlijeva kao bujica po prirodi lomeći i valjajući sve, do čega dođe? Zar je i vatra najjača, kada ždere sve, što nam je priroda dala ili što je čovjek sagradio? Recimo, da je tako. Recimo, da je snaga i vode i vatre i čovječjega čuvstva najveća onda, kada ne služi razumskim svrhama. No zar bi nam i onda smio biti ideal požar, poplava i mahnita strast? Zar je stvaranju kulturnih vrijednosti svrha, da se od njih načini raketa, koja će nam časomice zablještiti oči i odmah iščeznuti? Ili bi najveličanstvenijim ciljem cijele naše kulture bio prizor za kojim je čeznuo onaj rimski car, koji je govorio: „Dok sam još živ, htio bih vidjeti požar zemlje"?

Upire se prstom na najveće pjesnike svih vremena pa se veli: „Postali su veliki zato, jer se nijesu dali voditi od razuma i od savjesti, nego od čuvstva!" No koji su to pjesnici? Jesu li među njima Homer, Sofoklo, Euripid, Aristofan? Nijesu, jer su ti pjesnici, premda su često lutali, bili ipak pod vodstvom razuma i razumskih spoznaja, koje su napunjale njihovo srce neodoljivom težnjom za pravdom i za oslobođenjem od okova nagonske bestijalnosti. Ubrajamo li u takve iracionalne pjesnike Dantea, Shakespearea ili Dostojevskoga? I kod njih vidimo težnju, da razum i savjest budu vođe čuvstva. A gdje kod njih pobjeđuje sam afekat i iracionalnost, t. j. gdje čuvstva i slike nijesu u službi vjere, razuma i savjesti, tamo je njihova ličnost nagrđena trivijalnošću, lascivnošću i neobjektivnošću.

Novo je doba oborilo već mnoge kumire. Oborilo je i larpurlartiste, koji su bezgraničnu slobodu beletrističkoga stvaranja reklamirali samo od onih, kojih se nijesu bojali, da će ih tvorno kazniti. Pokazivali su se „junacima" naročito prema Crkvi, koja je po svojoj dužnosti stavila mnoga beletristička djela na indeks, ne upotrebljavajući kod toga nikakva pritiska. To je bila strašna okrutnost u očima larpurlartista. To je bilo po njihovu mišljenju neoprostivo nasilje. No kad su se neki od tih larpurlartista dočepali vodstvenih mjesta u ljudskom društvu, pretvorili su svoju praksu u najgoru tiraniju gušeći krvnički sve svoje protivnike i onemogućujući sve one kritike i umjetnine, koje nijesu služile diktatu njihovih gospodara. Docet Russia. Gorki i njegovi drugovi zaklinjali su se nekada na potpunu slobodu umjetničkoga stvaranja. A kad su se osilili, stali su praviti najružnije atentate na savjest svojih protivnika. Neki su se stari larpurlartisti u početku protivili takvomu divljaštvu, ali su i oni pod pritiskom sile pošli najposlije za ekstremistima. Potpuno po načelima „pasje psihologije". Vikali su nekada i režali do promuklosti na duhovne autoritete, kod kojih nijesu vidjeli batine u ruci. A kad su osjetili, da bi mogli dobiti po glavi od pravih nasilnika, plazeći su prilazili k njima i lizali im ruku. Nijesu dopuštali, da etika i vjera budu vrhovni suci pjesničkih produkata, ali su dopustili, da takav sudac bude batina.

Veli se, da Crkva sprečava povoljan razvoj artističke sposobnosti u čovjeka i zato, što zabranjuje svojim vjernicima čitanje nekih modernih djela. Zato se naročito među omladinom nalazi mnogo hvališa, koji dižu visoko glavu, što su pročitali velik dio knjiga na indeksu. Oni se rugaju katolicima, koji se drže i specijalnih i općenitih propisa indeksa: „Ah, vi ste natražnjaci! Vi ne čitate Zole, D' Annunzija, Pittigrillija! Vi bojkotirate svakoga beletristu i filozofa, koji stoji na „antiklerikalnom" stanovištu! Vi nijeste suvremeni!" A ti prigovori radi tobožnjeg natražnjaštva i nesuvremenosti postizavaju i kod gdjekojega katoličkoga mladića ili djevojke nešto slično, što su kod sv. Augustina postizavali drugovi njegove mladosti.

„Tolikom sam zaslijepljenošću srljao u propast" — veli sv. Augustin u 3. glavi druge knjige svojih „Ispovijesti" — „da sam se među svojim vršnjacima stidio, ako sam zaostajao u sramoti. Slušao sam ih, gdje se razmeću svojim opačinama, pa se to više ponose, što su sramotnije! I meni je drago bilo, da ih činim ne samo iz požude za činom, nego i iz želje za hvalom. Što je vrijedno prijekora, ako ne mana? A ja, da ne budem prekoren, postajah sve opačiji. Pa kad nije bilo čina, kojim bih se mogao usporediti s drugovima propalicama, izmišljao sam, da sam počinio, što nijesam, samo da ne izgledam manje vrijedan, što sam bio nedužniji, ili da me ne drže kukavnijim, što bijah čistiji" (Prijevod dra A. Živkovića).

Istina je, da književnik mora uvijek poznavati suvremene književne pokrete i tekovine. On ne smije nikada zaostajati za napretkom u književnoj tehnici i sadržaju. Ali nitko nam ne može dokazati, da je koji književnik zaostao u formi i idejama zato, što nije čitao djela, koja su na indeksu. Pretjerani bibliofagi nijesu nikada dobri književnici. Doduše, tko premalo čita, tomu se u pisanju može dogoditi kao onomu sportisti, koji dolazi na igralište bez treninga. No tko se opet kljuka svim onim, što mu padne pod ruku, u toga mora postradati i reproduktivna, a još više produktivna duševna snaga. Neumjereno čitanje beletristike razvija u nama samo sklonost uživanju, a ubija volju za naporan rad. Zato već čisto psihologijsko promatranje traži od nas neku disciplinu u izboru štiva. Izbjegavanje knjiga, koje su na indeksu, jest za nas zahtjev psihologije, moralke i artističke pedagogije.

Pretjerano obožavanje samih pjesničkih vrednota skršilo je život mnogih ljudi učinivši ih moralnim slabićima, a osim toga osiromašilo je i samu poeziju pretvorivši je katkada u neozbiljnu igrariju. Imademo primjera i kod nas, da su neki književnici sve svoje znanje o svijetu crpli tek iz romána, jer su postali nesposobni, da probavljaju „tvrđu hranu". U prirodi se, i u životinjskom i u biljnom carstvu, susrećemo s nekim parasitima, koji se hrane krvlju i sokovima drugih bića. To su imele, pijavice, trihine, trakavice. Dakle sve sami štetni stvorovi bez tvrdoće i samostalnosti. A tim su stvorovima slični i oni književnici, koji uvijek prežvakaju samo ono, što su usisali iz pročitane beletristike. Budući da takvi ljudi nemaju dovoljno snage za obnavljanje i preporađanje pjesništva sami u sebi, ne preostaje im drugo, nego da pokušavaju svojim suvremenicima zaslijepiti oči kojekakvim žonglerstvom i komedijaštvom. Kult same forme bez pravoga etičkoga, vjerskoga i filozofijskoga sadržaja doveo je do futurizma, dadaizma, zenitizma i drugih sličnih lutanja.

Katolički književnik može imati, ako pođe putem pravoga odgoja, sve uvjete za stvaranje snažne poezije i za trajno njezino obnavljanje. On će uvijek obnavljati vanjsku formu ne dopuštajući nikada u tom pogledu ikakvu zastarjelost. Ali to će obnavljanje vanjske forme biti samo izraz neprestanog obnavljanja i obogaćivanja unutrašnjega života. Snažna ličnost pjesnika bit će u njega posljedica snažne ličnosti čovjeka.

PETAR GRGEC

MIR MOJIH STAZA

Podrhtala je kroz moju dušu mokra toplina tvojih zjena
pa se razlijeva čudno u beskrajnom raskošju boja...
O, neka bude blagoslovljen u Tebi, neznanko, mir mojih staza,
svaki korak moj
i sva sreća moja...

Radost se razli ko rosa !
Svježinom jutarnjom opaja čitavu zemlju, livadu, travu i cvijet
pa veselo blista po rubovima staza sred džbunja, drhtavih hvoja,
O, neka u toj radosti nađe svatko svoj mir, neka se razveseli
svaka žalosna duša
neka se obraduje u njoj samotna duša moja.

Neznanko, mir mojih staza teče ko veličanstvena rijeka,
u svakoj ga novoj stopi nečiji topli dah, nečiji dobri pogled čeka...
Zbog ove moje sreće, neznanko, dobra djevojko,
neka te hvale neprestano s tišinom mojih staza
sva mokra mlada proljeća, svi beskraji neba i mora
talasi žita u polju, šumori usnulih bora
i radosna, o, radosna, duša moja...

Jer pod tvojim zjenama počiva mir na mojim stazama
koje se griju uvijek na svijetlu tvojih zjena (i zato sjaju pune spokoja
i svjetlosti
ko u veče Tvoje predivne oči...)

O, neka radi toga nad mojim stazama vazda odsijeva blagoslov
Tvoje duše
ko krupne prekrasne zvijezde u tihoj širini rijeke
za vedre aprilske noći...

Prodrhtala je kroz moju dušu mokra toplina Tvojih zjena
pa se razlijeva čudno u beskrajnom raskošju boja...
O, neka bude blagoslovljen u Tebi, neznanko, mir mojih staza
svaki korak moj
i sva sreća moja.

IVO LENDIĆ

ZLATNI JUBILEJ TRAVNIČKE GIMNAZIJE

U mjesecu listopadu g. 1932. navršit će se punih pedeset godina, otkako je u Travniku osnovana velika nadbiskupska gimnazija sa sjemeništem internatom.

Tkogod je pratio kulturne prilike bosansko-hercegovačkih Hrvata kroz tih pedeset godina, zna dobro, kako je odličnu ulogu zauzimao ovaj zavod u kulturnom pridizanju i u buđenju rodoljubne svijesti Katolika-Hrvata u ovim kroz vjekove ispaćenim našim zemljama.

Bio je to već i po vremenu, u koje je nastao uz sarajevsku državnu gimnaziju, prvi srednji zavod, što je iza stoljetnog sna nikao u Herceg-Bosni, a po vrsnoj odgojnoj i naučnoj tradiciji svojih učitelja iz Družbe Isusove i po izrazito hrvatskom nacionalnom karakteru postao je on odmah i glavnim kulturnim žarištem Hrvatstva u Herceg-Bosni.

Sva skoro prva generacija bosanske hrvatske inteligencije i čitava plejada priznatih kulturnih i nacionalnih pregalaca izašla je iz travničke gimnazije i njoj zahvaljuje i svoju izobrazbu i svoj životni idealizam i rodoljubnu svijest. A zadužila je ona i druge hrvatske pokrajine odgojivši i mnogog njihova sina za krepost i nesebičnu ljubav spram domovine.

No nije travnička gimnazija samo historija. Svojim smještajem u središtu bosansko-hercegovačkog Hrvatstva i svojim kršćanskim idealističkim odgojnim smjernicama ima ona i za današnje doba puno svoje značenje i važnost. Iz nje ni danas u vrijeme opće krize svih viših vrijednosti, ne izlazi samo inteligencija uma, već i inteligencija srca i značaja. Travnička gimnazija jest i ostat će kula idealističke hrvatske kulture i trajno rasadište moralno zrelog i nacionalno svijesnog narodnog podmlatka. Naraštaji, koje nam je ona odgojila, bilo za svećenički, bilo za svjetovnjački stalež, bit će uvijek cvijet i srčika naše narodne inteligencije.

Stoga je, po našem mišljenju, sveta dužnost hrvatske javnosti, a naravno u prvom redu svih bivših đaka travničke gimnazije, da prigodom Zlatnog Jubileja ovoga slavnog hrvatskog Ateneja i u javnosti podignu za nj glas zahvalnog priznanja i doprinesu svoj obol za osiguranje njegove budućnosti.

Mislimo, da bi se naša javnost najljepše odužila ovoj svojoj dvostrukoj dužnosti, kad bi se tom prilikom poduzela jedna jača novčana akcija u korist siromašnih hrvatskih đaka.

Oduvijek je bila značajka travničke gimnazije, da se na njoj školovao veliki broj siromašnih đaka badava. Ona je u većini svojoj bila dom darovite i čestite djece našega priprostog ali zdravog i od naravi inteligentnog bosanskog puka. Odatle je, bez sumnje, i dolazila životna snaga i radna vitalnost njezinih apsolvenata.

Negda je troškove uzdržavanja za te sinove puka snosila skoro u cijelosti državna blagajna. Danas to više nije. Sa državnom dotacijom, koja sada iznosi jedva nešto preko 200.000 Din. godišnje, zavod apsolutno ne može da izlazi. Posljednjih godina pokrivala je velik dio izdataka Vrhbosanska Nadbiskupija u Sarajevu, većinom od milodara, ali i ti su uslijed ekonomske krize u stalnom opadanju. Jedan dio troškova prevaljen je i na same đake-interniste, no to u praksi, kod poslovničkog siromaštva širih narodnih krugova u Herceg-Bosni, znači, da je pristup u zavod sinovima puka nažalost skoro posve prepriječen.

Omogućiti školovanje i siromašnim đacima može samo požrtvovnost hrvatske javnosti i djelotvorna zahvalnost bivših travničkih đaka. Treba u tu svrhu prikupiti dovoljno materijalnih sredstava.

Ta materijalna sredstva imala bi da osigura sabirna akcija, koja će Vrhbosanskoj Nadbiskupiji dati mogućnost, da većem broju siromašnih đaka osigura besplatno školovanje na zavodu.

Stoga se evo mi, bivši travnički đaci iz Sarajeva, okupljeni oko svoga Nadbiskupa kao najodličnijeg bivšeg travničkog đaka, priključujemo njegovom pozivu i obraćamo se ovim na sve hrvatske rodoljube, hrvatske rodoljubne, kulturne i humanitarne institucije i dakako u prvom redu sve bivše travničke đake, da ptiteku u pomoć ovoj akciji, bilo kao dobrotvor, bilo kao darovatelji, bilo kao prinosnici.

Dobrotvori plaćaju jedamput zauvijek najmanje 10.000 Din.

Darovatelji plaćaju jedamput zauvijek: I. reda 5.000 Din; II. reda 3.000 Din; III. reda 1.000 Dinara.

Prinosnici plaćaju jedamput zauvijek I. reda 500 Din; II. reda 300 Din; III. reda 100 Dinara.

Rok uplate je od blagdana sv. Josipa, nebeskog zaštitnika ove akcije (19. III.), g. 1931. pa do samog jubileja (30. IX.) 1932. Uplaćivati se može i u obrocima.

Sabirnom akcijom upravljat će Nadbiskupija Vrhbosanska uz pomoć potpisanih, a izvještaji o uspjehu sabirne akcije objavljivat će se u javnosti.

Najave i novci šalju se na: Nadbiskupski Ordinarijat Vrhbosanski („za nadbiskupsku gimnaziju u Travniku"); Sarajevo, Krekova 7.

U Sarajevu, 3. ožujka 1931.

Dr Ivan Šarić, nadbiskup vrhbosanski.

Ispred bivših travničkih đaka: Dr Jozo Sunarić, odvjetnik. Marko Nedić, kanonik. Mato Bekavac, dekan i župnik. Dr Ivan Dujmušić, prelat i profesor. Anto Alaupović, župnik i predsjednik Hrv. kult. društva „Napredak". Dr Luka Čarajić, liječnik. Dr Milan Marković, direktor u m. Stjepan Ilić, župnik. Dr Ante Čičić, liječnik. Dr Dragutin Čelik, kateheta. Dr Ivan Subašić, odvjetnik. Dr Čedomil Čekada, ravnatelj nadbiskupske kancelarije. Franjo Horvat, konzistorijalni bilježnik. Ivan Pavlinac, nadbiskupski tajnik.

MOLITVA U PROLJEĆE

Bože, proljeće je Tvoj sveti pohod s neba,
kada se blagoslov prosipa obilno kao kiša;
molim Ti se za putnika, koga noć na cesti uvreba,
za svaki vapaj, da se dolaskom Tvojim stiša.

Daj griješne duše ljudi blagoslovom oplodi
kao što si oplodio sjemenom svaku grudu,
da Ti se iz griješnika opet mnoštvo Tvoje djece rodi,
i da svi proljećem ovim posvećeni budu.

Daj, da u ovom Tvom svetom i velikom pohodu, Bože,
svi ljudi teške patnje i bólove sa sebe skinu,
da nestanu s očiju suze i tvrdi žuljevi s kože:
— da svi u proljeću ovom očutimo Tvoju blizinu.

S. HRASTOVEC

FEUILLETON

IMAGINARNI VERGLI

Kolektivizam, kolektivna umjetnost! Danas se ta fraza neobično rado uzvikuje. Treba pisati o kolektivnim mislima i osjećajima i treba pisati za kolektivnost. To bi imala biti u neku ruku socijalizacija umjetnosti. Mnogi se ističu tek prikriveno, jer nemaju smjelosti da se otvoreno zauzmu za tu misao, a mnogi opet stoga, jer im je slika takve umjetnosti veoma mutna.

Mi smo se zapravo već oprostili s jednom tezom takve umjetnosti, koja danas spada jedino u historijsko proučavanje. To je naša narodna književnost. U njoj se ogleda duša čitavoga naroda, narodno mišljenje, osjećanje i uopće sva dispozicija narodne kolektivnosti, što je posve razumljivo, ako imademo na umu, da njezin autor nije pojedinac, nego narodni genij. A ta se književnost i nije predavala pojedincima nego čitavim skupinama. I svi su je rado primali, jer kad bi se odrekli nje, odrekli bi se i svoje duše i svoga djela. Takova književnost je moguća u djetinjem dobu pojedinog naroda, kada je život jednoličan, a kultura nivelirana na istu razinu. No i o toj književnosti ne smijemo suditi odviše naivno, kad znademo, da sama kolektivnost ne može stvarati ništa i da je narodna književnost čedo feudalnoga društvenog uređenja. Reprezentativne katedrale jesu zapravo najdivniji spomenici kolektivnoga osjećanja pojedinih epoha i pojedinih naroda, ali i njihova veličina ovisi o vrijednosti arhitekta, kipara, slikara, klesara, radnika, zatim o društvenoj sredini i materijalnim prilikama kraja u kome su nastale.

Kako se komplicirao opći društveni život i razvijala se kultura pojedinca, tako se analogno razvijala i individualna književnost. Od općenite književnosti dolazimo do pokrajinskih ciklusa, dok konačno nije narodni pjevač objesio gusle o klin. Ovo kolektivno mišljenje i osjećanje tako se tipiziralo, da su od toga nastali stalni motivi, koje je pojedini književnik mogao posve vjerno imitirati, ako je iole poznavao narodnu literaturu. Tek ona mjesta u narodnoj književnosti, koja su najbliža duši i srcu izdvajaju se od šablonskih motiva, ona su najljepša, ali i najindividualnija! Zato moramo kazati, da umjetnik prima od kolektivnosti veoma mnogo, ali ipak i on lično oblikuje njenu fiziognomiju. Zahtijevati stoga da se umjetnost kolektivizira, znači gdjekad vraćanje, a ne napredovanje. A to je nemoguće, jer umjetnost sama po sebi znači rađanje, pronalaženje, borbu, progres. Ova uporedba s narodnom književnošću je posve valjana, dok propovjednici te kolektivne umjetnosti ne determiniziraju u čemu stoji njena bit.

Umjetnost se u strogom smislu ne može dijeliti na kolektivnu i individualnu. Postoji samo jedna umjetnost s različnim svojim vrstama. Ništa nije nevrednija književnost, koja crpe građu iz kolektivnog života od one, koja prikazuje život jedne duše. Književnost, koja crta veselje, borbe, patnje i pobjede čitavoga društva ili pojedinog društvenog sloja snažno djeluje svojim ekstenzitetom. A književnost, koja je emanacija pojedinačne duše velika je u svom intenzitetu. Da imade smisla i vrijednosti ovakva, recimo, kolektivna književnost, jasno je samo po sebi. Ali ja ovdje hoću potcrtati, da ni ona posve individualna književnost nije ništa nevrednija. To osobito vrijedi za liriku.

Svi vanjski događaji posmatraju se kroz ogledalo duše, te oni nužno dobivaju biljeg individualnosti. Kad bi stotina najsocijalnijih književnika opisivalo jedan te isti događaj, on bi bio u svakoga pojedinca drukčije ocrtan, već prema individualnim dispozicijama. Ljudska duša je svijet u malom. I dok ona iskazuje svoju najosobniju bol, veselje, stradanje i nadu, ona je ipak svojina svih, dogod bude u svijetu bola, veselja, stradanja i nade. Ako crtamo život jednoga kraja, jedne klase ili slično, ne će nas razumjeti čitavo društvo, jer svi ne žive na kršu i svi ne žive na prudovima, svi nisu bogati i svi nisu bijedni. A ako smo se zavukli baš najdalje u svoju unutrašnjost, razumjet će nas svi, jer svaki čovjek ima srca i duše. Shakespeare je svojina ne samo jednoga naroda i jednoga vijeka (makar mu prigovaraju radi subjektivnosti), isto tako Heine, a i Tagora je prešao daleko granice svoje domovine. Ne može se nikako jedan smjer umjetno nakalamiti pojedinom narodu. Sinclair je svakako odličan pisac, ali jedva možemo vjerovati, da bi on mogao niknuti u našim prilikama i u našoj sredini.

Umjetnost je uvijek demokratska. Bijedni ljudi mrze u običnom životu aristokratsko društvo, koje još i danas živi od žuljeva njihovih preda, ali ipak nevjerojatnom slašću čita romane baš iz krugova tih društvenih nametnika. To je doduše nastranost, ali je ipak karakteristična. Međutim umjetnost je i po svojoj formi i po sadržini demokratska,

samo ako je iskrena. Ona je pristupačna svima. Pitanje je samo, da li svatko prilazi k njoj s pijetetom i potrebnim razumijevanjem.

Konačno valja naglasiti, da je drugo ne slagati se s jednim umjetničkim smjerom, a drugo nijekati samu umjetnost. I ako silom forsiramo jedan književni pravac, trebamo biti veoma oprezni, da ne prijeđemo u literarni snobizam!

Kliče se: dolje stare ideje i stare forme, stvarajmo novo! I kao avet lebdi nad nama bojazan: samo da ne bismo bili nemoderni. Bunt je gdjekada simpatičan i potreban. Ali ne smijemo zaboraviti, da su nespretna nastojanja stanovitih mladih književnih poletaraca tek nova ploča za stare arije. Već pred pedeset godina pojavila se sa sličnim tendencijama u Austriji nova struja imenom „Nova Austrija". Samo ta struja je bila sposobnija, ali skromnija. Ovakovi literati što za bunt skrivaju svoju nemoć, za nove ideje svoju prazninu, što žive o kapitalu talentiranih pojedinaca — ti literati vuku svoju lozu iz davnine. Njih idu ove Matoševe riječi:

„A ti veseli omladinče, što prepisuješ, misleći da pišeš, utekavši lane iz škole (kao mlado june, što se emancipovalo od staje i juri dvorištem uzdignuta repa i plamenih nozdrva) — ti, što si se u dvadesetoj godini nacitirao pisaca, koje su trebao dvadeset godina čitati i pročitati — ti, što ne znajući stranih i klasičnih jezika pišeš o drevnim mudracima, o Swedenborgu i Shellyu s autoritetom velikog kritičara i starmalskog sveznalice, ti nisi ni vergl ni verglaš! Ti si novo glazbalo, novo biće, vergl od vergla ili verglaš verglaša, bijedni, jadni moj verglašu, jadna naša „muziko budućnosti", kukavni muzikante, inaginarno moje vrtilo, jer vrtiš vergle inaginarne, kojih nemaš! Ništa, vjerujte mi, ništa nema gore od vergla neke izvjesne literature, neke poznate žurnalistike i kritike. Ništa nije kukavnije od lažnog od barnumskog vergla. Nema drzovitijeg, drekavijeg, bezočnijeg i prepredenijeg čovjeka od našeg znanca, od mog novinarskog, književničkog i kritičarskog kolege — od gospodina Verglaca Verglovića, Verglovskoga."

Ih

KNJIGE I LISTOVI

KNJIŽNICA DOBRIH ROMANA. Pred pet godina pokrenulo je Hrvatsko Književno Društvo sv. Jeronima Knjižnicu Dobrih Romana pod uredništvom urednika društvenih izdanja dra Josipa Andrića. U prvi mah se ova važna akcija nije toliko zapazila, premda je ova knjižnica od veoma velike važnosti, jer se pokretanjem ove knjižnice stvaraju novi putevi jeronimskog izdavalačkog rada, pribavlja mu novu publiku, a i za književnike se stvaraju mogućnosti plasiranja. Iako je, čini se, Društvo sv. Jeronima pokrenulo i ostvarilo ovu biblioteku radi toga, da paralizira poplavu lošeg štiva, uvjereno, i to potpunim pravom, da nije dosta samo propovijedati protiv zle štampe, nego da treba pružiti nešto pozitivno u zamjenu proskribiranoj literaturi — dobru štampu, ipak se nastojalo, da se štampaju djela i veće umjetničke kvalitete kao Pregeljevi „Božji međaši", Barclayev vedri roman „Kroz vrtna vratašca", Marc Twainove „Pustolovine maloga Tome", Stjernstedtovin „Roman jedne žene", Sienkojevićevi romani „Quo vadis?", „Ognjem i mačem", „Križari", zatim Kukučinova „Kuća u strani". Izdavani su i romani zabavni odličnog sadržaja, (Dellynjini romani, koji se naročito traže), ali koji imaju drugu svrhu, da se istrgne loša knjiga iz ruke, te da se zabavi prosječna publika s romanima, koji su etički besprijekorni i pozitivni. Tu se dakle nije gledalo samo na estetski momenat već se išlo i za drugim ciljem, koji se postigao, jer vidimo da se Dellyjini romani kupuju, te je Knjižnica već izdala tri njezine knjige.

Veliku važnost ima ova knjižnica najviše zbog toga, što je stavila sebi za cilj i izdavanje djela domaćih auktora, koji tako teško dolaze do izdavača. Tako je dosad ova knjižnica izdala osam domaćih djela i to od Deželića oca: „Mandaljena pokornica", „Prokleti grad", „U pandžama lava", i „Majka Velikoga Kralja" Deželića sina: „Feminist", Pregelj I.: „Božji međaši" (prijevod sa slovenskog jezika), Biničkog F.: „Ivan Hrvaćanin", Ujevića Mate: „Mladost Tome Ivića" te Štefe Jurkić: „Čipke". Sve ove knjige su bile ocjenjivane više manje u „Luči", te su i razne literarne vrijednosti. Već bi mogli mirne duše ustvrditi, da su romani dra Velimira Deželića starijega, preko Društva sv. Jeronima, najraširenija hrvatski romani, raspačavani na desetke hiljada primjeraka, te je vrlo dobro da se svi romani dra V. Deželića oca štampaju među redovnim ili izvanrednim jeronimskim edicijama, kako se to u većini slučajeva dosad i prakticiralo. Ostali romani domaćih pisaca, ukoliko nisu prvorazredne literarne vrijednosti te zaostaju za Pregeljevim „Božjim međašima", te djelomično Ujevićevim: „Tomom Ivićem" i Jurkićkinim „Čipkama", koriste u toliko, što se ovim pokušava afirmirati i stvarati materijalne mogućnosti romanu onih književnika, koji pripadaju hrvatskom katoličkom pokretu. U ovom razvitku (bit će ga vrlo zanimljivo promotriti do jedno 30 godina) našeg (mislim katoličkog) romana, držim, da će glavnu riječ i glavnu zaslugu imati baš Knjižnica Dobrih Romana, koja je dala mogućnosti, podstreka i materijalnu potporu (za naše prilike dobar honorar!) pregaocima našega romana.

Poznavajući dra Andrića kao osobitog slavenofila vidimo u ovoj knjižnici forsiranje djela slavenskih katoličkih i nekatoličkih pisaca. To je u prvom redu Sienkiewicz, čija će sveukupna djela izdati ova knjižnica. Dosad su izašla glavna Sienkiewiczeva djela: „Quo vadis", „Ognjem i mačem" i „Križari", a nastavit će se i s drugima. Od ostalih slavenskih katoličkih književnika izdana su djela Zeyera J.: „Tajna lijepe Cvijete", Remizovljev roman: „Na modrom polju", Baarov: „Za kravicu", Poljanićev (ukrajinski pisac) „Tajanstveni smiješak". Naročitu pak vrijednost ima roman (slovačkog pisca) Martina Kukučina: „Kuća u strani". Roman izlazi ovih dana iz štampe u odličnom prijevodu g. A. Šimčika. Taj je roman promatran i s estetskog stajališta jasno uspjelo umjetničko djelo, a zanimljivo je baš za nas Hrvate, što se ovaj roman događa na otoku Braču, te je život opisan plastično i vjerno, a što je najglavnije, i proživljeno. S domaćim, slavenskim i drugim djelima u svemu je izašlo 40 svezaka ove knjižnice. To je već jedan rezultat veoma vidljiv, koji mora da stekne svačije priznanje.

Međutim u našoj se sredini osjeća potreba prijevoda umjetničkih djela s jačom intelektualnom osnovicom. To se osjeća tim više, što marksisti raznih dlaka forsiraju reklamirana djela stranih marksističkih pisaca ili bar djela istaknutih socijalnih tendencija. Iznose se i umjetnički (ili neumjetnički u većini slučajeva) rješavaju postavljeni problemi, opaža se suvremeno društvo sa stalnog i tendencioznog stajališta. Ukoliko se tu radi o umjetničkom djelu, ono će već samo po sebi riješiti ovo pitanje u negativnom efektu za samo piščevo stajalište, a dobro je da se čovjek nauči mnogočem (ovdje govorim čisto s etičkog stajališta) i preko negativnih zasada, jer postoje i negativne vrednote, osobito u književnosti, koje će kao prava realnost, prava umjetnička, intuitivna spoznaja djelovati na pr. na jednog katolika sasvim ispravno pa i protiv simpatija ili antipatija istih stvaralaca, koje ovdje i ne ulaze u obzir. Međutim mi katolici šta stavljamo nasuprot ovoj literaturi, koja nam se forsira iz inozemstva?...

Mislim, da je svakome jasno, da i mi moramo servirati i katoličkoj i nekatoličkoj javnosti djela superiorne literarne vrijednosti, koju ne može nitko više zanijekati. Katolički pisci, svjetskoga glasa postigli su u očima intelektualaca velik ugled i poštovanje katolicizmu, a to bi i kod nas pomoglo, a osim toga i suzbilo utjecaj i kupovanje kojekakvih knjiga prononsiranih marksističkih veličina ne samo sa strane indiferentističke javnosti, već i sa strane dobrih katolika intelektualaca. Djela katoličkih pisaca kao jednog Chestersona, Bensona, Undsedtove, Joergensena, Claudela, P. Bourget-a, Bernanossa, Jammes-a, Huysmans-a, Baumann-a, Mauriaca, Papinija, Fogazzara, Goyau-a, Benoville-a, Gheona, Hermana Bahra, Bertranda i drugih, koji su sebi sačuvali stalno mjesto u historiji svjetske književnosti, čekaju već odavna da se i na naš jezik prevedu. Zar nije sramota, da kod nas na pr. liberalci izdavaju djela stranih katoličkih

DR J. ANDRIĆ, UREDNIK „KNJIŽNICE DOBRIH ROMANA"

književnika, a da mi stojimo prekrštenih ruku? Mi bismo morali biti u savjesti obvezani, da izdajemo u prijevodu superiorna djela katoličke književnosti i da tako pribavljamo i kod nas opće poštovanje i katolicizmu, kako su ga to pribavili njemački, francuski i talijanski katolici, gdje danas katolička književnost zauzima prvo mjesto.

Znam, da će se kazati, nije moguće radi auktorskog prava prevoditi na naš jezik pojedina suvremena djela, ali taj prigovor otpada, jer bismo baš mi katolici, vezani universalnom idejom katolicizma, mogli lakše dobiti dopuštenje od pisaca (u 95 procenata i besplatno!) pravo na izdavanje njihovih knjiga. Samo kad bismo se toliko potrudili i obratili direktno na pisca.

Ovo sam nekoliko riječi rekao dobronamjerno i držim, da će se tako i shvatiti. Rekao sam to

baš sada, prigodom pete godišnjice Knjižnice Dobrih Romana, koja je prešla davno porođajne muke i golemom ustrajnošću poduzetnog urednika dra Andriča gleda u možda neslućene perspektive budućnosti i razvitka naše katoličke književnosti te populariziranja svjetskih katoličkih pisaca.

J. J,

E. E. KISCH: ZAPIŠI TO, KISCH. Još jedna ratna knjiga! Još malo, pa će ratna literatura postati šablona, kako je to već ustvrdio Gladkov, koliko to već nije postala. Još malo, pa će svaki bivši inteligentniji vojnik s punim pravom početi da iznosi svoje doživljaje iz ratnih vremena, ali će dobro pri tom paziti, da se posluži metodama i frazeologiom pisaca „ratne literature", naime metodom iznošenja blata i mizerije, bila ona doživljena ili ne, a s frazeologiom zvučnih strahovito-gadnih šabloniziranih i ispucanih izraza. Čini se, da svijet a i jadna naša publika to sve prima; ne razumije, a prima; čita i dosađuje se, a izjavljuje, da se zabavlja, ne sviđa joj se, a izjavljuje da joj se sviđa, jer teško je reći, da joj se stvari, koje su u modi i koje „kritičari" općenito hvale, ne znam radi kojih razloga, ne sviđaju. Teško je ploviti protiv struje. Međutim da se razumijemo, knjiga: „Zapiši to Kisch" je jedna sasvim prosječna ali dobro reklamirana knjiga s antimilitarističkom tendencijom i ništa više. Tendencija doduše nije samo privjesak knjige, ona proizlazi i iz krvave stvarnosti, iz opisa strahovitog klanja svjetskog rata, zato se upiranje prstom na nju ne smije loše shvatiti. Objekat je knjige sam po sebi takav, da više na sav glas protiv militarista raznih boja, raznih vremena i raznih naroda. Knjiga je zapravo dnevnik E. E. Kischa sa svim reporterskim manama i odlikama novinarskog stila. Počinje sa samim početkom rata, a opisuje i iznosi strahote rata na srpskom frontu, na Drini i Savi. Srbi se junački brane. Tuku nekoliko puta austrijske čete; to im Kisch priznaje, i s udivljenjem kaže: „Krasni su momci, ti Srbi, oni znadu braniti svoju zemlju!" Radi samog ovog je bilo vrijedno prevesti ovu knjigu, radi ničeg drugoga. Važno je bilo znati, što taj bijesni reporter, koji je obletio i opisao skoro cijeli svijet, misli o našim ljudima i našim krajevima i to za vrijeme, kad je i opažač i opažanik bio u abnormalnom stanju jedne strahovite patnje i žrtve. To može biti savršeno svejedno svakomu; može tko reći, što nas se tiče, što jedan novinar o nama misli, ali možemo se umiriti, mi smo ipak osvijetljeni uglavno povoljno i pozitivno. Toliko o raison-d' etreu samog prijevoda. Već sam napomenuo, da je ovo tek dnevnik, započet u drugoj polovini hiljadudevetstočetrnaeste a završen u prvoj polovini devetstopetnaeste, dakle direktne impresije jednog vojnika, zanimljive inače zbog samog tog fakta, da su pisane u dimu baruta, u neprestanom očekivanju smrti, dok su kuršumi letili povrh glava. Priznat ćemo, da ova reportaža, kolikogod novinarska, ipak će preživjeti senzacionalnu vrijednost jednog dana (jadna sudbina svih novinskih članaka!) ali ne može se i ne smije se dopustiti, da se ova knjiga uspoređuje s veličanstvenim romanom: „Na zapadu ništa novo" od Ericha Marije Remarque-a. Remarque je u svom djelu, koje je pobudilo opravdanu senzaciju, snažnim zamahom svog umjetničkog talenta obuhvatio cijeli skoro rat, proosjetio njegove strahote, iznio i potpuno intuitivno izgradio nekoliko ličnosti, na kojima se očituje sva tragika ratnih strahota. Remarque je iznio djelo jake kompozicije, sažeto djelo bez onog svakodnevnog opisivanja, ali je ipak dao osjetiti svu ovisnost i čuvstvo onih, kojima se svaka minuta činila vječnošću i koji su svijesni, da žive iz dana na dan. Sve ovo Kisch nije ni izdaleka dostigao.

Iznio je samo svoje vlastite impresije direktno, on je onaj kroz koga prolaze utisci. Razdrobljen i preširok opisuje tek početak rata, dakle kad rat još nije dosegao vrhunac svog divljanja i klanja devetstosedamnaeste godine. Ipak zato u ovim detaljima, koje iznosi Kisch, ima i istinske tragike, ima i čuvstva, koje zahvaća čitaoca katkada i elementarnom snagom.

Evo samo toliko o ovoj knjizi o kojoj se toliko piše dandanas i kod nas. Knjigu je vrijedno pročitati, ali, kako rekoh, knjiga je prosječna, a za njom ne zaostaje po vrijednosti ni najmanje bilo koja Krležina ratna novela, pa čak ni „Crni Vrh" g. Stanka Tomašića. Ovu je knjigu preveo Đuro Vilović a izdala je Biblioteka novinarske zadruge u Zagrebu (Binoza), čini se, bez dozvole autora. Beogradsko je poduzeće „Nolit" bilo dobilo dozvolu od samog autora za prijevod njegovih knjiga „Raj Amerika" (koju smo u prošlom broju „Luči" ocijenili) i „Zapiši to Kisch". „Nolit" je već izdalo „Raj Ameriku" i upravo kad je pripremilo za štampu prijevod knjige „Zapiši to Kisch" izdala je Binoza u Zagrebu tu knjigu. „Nolit" se smatrao oštećenim, pa je predao tužbu nadležnom sudu, ali vjerovatno na njegov podstrek i sam autor, g. E. E. Kisch tužit će nadležnom sudu preko svoga pravozastupnika, zagrebačko preduzeće, tim prije, što bi želio da u buduće spriječi sličan slučaj.

— *Ile* —

DR VELIMIR DEŽELIĆ, SIN: FEMINIST. (Knjižnica dobrih romana, Trg Kralja Tomislava, 21. Zagreb). — Ovo u vrlo ukusnoj opremi izdano najnovije djelo g. dra V. Deželića, ml. zauzima zasebno mjesto među dosadašnjim njegovim romanima, kojima je građa uzeta iz područja historije. G. pisac je u njima daleko snažnije zahvatio milje događaja i punije nam prikazao obilježja doba, u kojima se radnja zbiva, nego u ovom najnovijem romanu. Ovdje je to načinio tek za nuždu, tako da je milje prikazao u vrlo blijedim konturama, te ne bismo gotovo ni znali roman postaviti točno u vrijeme njegova zbivanja, da nije onoga podnaslova: „Roman iz nedavne prošlosti".

Tema, koju je dr Deželić obradio u ovome djelu, predstavlja jedno od najkrupnijih zala modernog društva: Razdvojenost bračnih drugova i napuštenost njihove djece, koja međusobno nastoje da nadoknade ono, što im nije pruženo od roditelja: toplinu roditeljske ljubavi. Željko Iličić, sin advokata Iličića i njegove rastavljene žene, upoznaje u svojoj sestri Ljiljani sposobnosti, koje bi se do temelja mogle razviti daljim studijem. On je čvrsto vjerovao, da je ona „sposobna, da bude... subjekt." Tu je svoju vjeru najsavršenije ispovijedio, kad ju je izvukao iz blatnoga sela, gdje je bila učiteljicom i doveo je na univerzu. Da mu do kraja uspije naum, nađe i službu, gdje je toliko zarađivao, da je obadvoje imalo barem donekle za „studentski" pristojan život, ako se k tome dometne još i alimentacija, što ju je plaćao stari Iličić za Željka. I potpuno je Željko Iličić vjerovao u realizaciju svoje osnove, da Ljiljanu stvori „individuumom", kad su mu počeli da smetaju nekoji kolege, kojima je oko zapelo za Ljiljanu. Naročito se za nju interesirao Drago Ninčić, student filozofije, koji je u njoj vidio „dobru, vjernu i pokornu ženu", a ne mogućnost, da se od nje stvori „individuum". Tu se napokon umiješa i mati njihova da pospješi udaju Ljiljane, u čemu je vidjela posljednji raison d' etre egzistiranja svake žene. Opet antipodno shvaćanje od shvaćanja Željkova. Stara Iličićka bijaše svakidašnje plitka i sitničava žena, a muž joj je bio fantast, koji je život posmatrao idealistički: dva sasvim oprečna karaktera, što je bilo i uzrokom, da je pukao među njima jaz rastave. I Željko je konačno vjerovao, da je čitava njegova osnova bila samo „fantazija", kad je vidio, da se ruši iz temelja. Od napornog rada i nedovoljne hrane oboli razočaran o ženi: svojoj sestri. To razočaranje suzbije sama Ljiljana, kao „blaga vijest, kao objava i kao saznanje velikoga dobra": — A ono... o mome studiju... to nijesi ti Željko izmislio. To je istinska moja, velika, živa i jedina životna želja."

Aktuelnost tema, koje su tretirane u ovom romanu ili barem tek nabačene, posebna prizma, kroz koju se promatraju postavljeni problemi, prijatan stil i sažet (g. pisac se matematički točno izražava) imaju dovoljne kvalitete da zainteresuju čitaoca i provedu ga do kraja u ugodnoj slatkoći. Odlična kompozicija i lirski elemenat, čine na čitaoca lijep jedinstven i lirski utisak, puna neposredne topline a to je privlačljiva snaga ovog djela, za

DR VELIMIR DEŽELIĆ MLAĐI

kojim će svako posegnuti, koji je prijatelj prave i iskrene poezije. Naročito treba podvući smirenost i trijeznost, što se provlači kroz čitavo vrijeme pripovijedanja. Nema tu temperamentnih stavova u obranu bilo koje socijalne teze, ili bojovnog isticanja lične socijalne orijentacije. Ne! Zbog toga ispada g. pisac više kao pasivni posmatrač, koji kleše, savršeno kleše karaktere svojih lica, da ih to jasnije izvede pred naše oči. Nekoliko karakterističnih tipova iz studentskih redova pa stara Iličićka istupa u vrlo oštroj formi pred nas.

No prije svega išao je gosp. dr Deželić, da dade, kako sam već istaknuo jedinstveno lirsko djelo. U tom je polučio potpun uspjeh. Uz tu i druge odlične kvalitete zaslužio je svakako sa strane čitalačke publike pažnju.

Sh.

PREGLED REVIJA. „Hrvatska Prosvjeta" br. 3. donosi pripovijest Š. Jurkićeve „Pjesnik Stanko" nastavak pripovijesti J. Truhelke „Otac" i nastavak studije Rimariča-Volinskoga. „Hrvatska Revija" donosi Krležinu studiju o Kranjčevićevom pjesništvu. Od feljtona je značajnija ocjena Vilovićevog „Hrvatskog sjevera i juga" od g. Jurišića. „Nova Revija" u zadnjem broju donosi veliki broj naučnih studija. Vrlo je zanimiva studija prof. Cikojevića o Mihovilu Pavlinoviću, možda najbolje, što se dosad napisalo uopće o Pavlinoviću.

„Franjevački Vjesnik" donosi redovito naučno gradivo većinom iz pera bosansko-hercegovačkih franjevaca. U zadnjem broju donosi zanimljivi studiju poznatog filozofa o. U. Talije o etičkom sistemu sv. Augustina, te interesantni i suvremeni članak dra fra Eduarda Žilića o podrijetlu čovjeka prama vjeri i znanosti.

Tridesetdeveti svezak beogradskog „Života i rada" donosi na uvodnom mjestu članak g. Živaljevića, u kojem pisac navodi neke zamjerke književnom uredniku „Politike" g. Ž. Miličeviću. Slijede članci o miru, o prohibiciji, o Vergilu i dr. Napose je pažnje vrijedan topao osvrt na Srećka Kosoleva (1904.—1926.), prerano umrloga talentiranog slovenskog književnika, koji je bio dobar katolik. Gosp. Dimitrijević u daljnjem članku posvema ispravno zapaža nedostatke beogradske opere obzirom na njegovanje naše komponistike, napose operne tvorbe. Konstatira visoki umjetnički stepen zagrebačke opete i navodi, da su zagrebačka i ljubljanska opera svaka dvostruko više izvele domaćih glazbeno-scenskih djela od beogradske. U ovom se svesku nalazi podosta što izvornih, što prevedenih novela kao i obilan feljton. — „Venac" za mjesec veljaču donosi pretežno beletrističke radove te članak o 100. godišnjici prvoga poljskog ustanka. Nalazimo u „Kronici" 37 redaka o Finžgarovoj šezdesetogodišnjici. — U ožujskom broju „Srpskog književnog glasnika" štampano je podosta zanimive građe o Dostojevskom, kojega se ovih dana slavi 100. godišnjica rođenja. — I „Misao" posvećuje dio svoga dvobroja (5.—6.) Dostojevskom. Osim toga nalazimo nekoliko Dobrih novela, pjesama i prijevod petoga djevanja Danteove „Božanske komedije". pr Tasić dosta suhoparno piše „O prirodnom ili idealnom pravu". Imade još nekoliko osvrta. — Zagrebačka „Omladina" u 7. broju donosi kao uvodnik riječi nestora hrvatskih književnika g. Ljube Babića-Đalskog i članak „Sudstvo u sredovječnom Zagrebu" od dra R. Horvata. Pjesme su slabe, dok se svršetak „Loncokrpe" gđe Jagode Truhelke odlikuje kao i svi njeni radovi naročitim poznavanjem dječje psihe i krasnim toplim stilom. Gosp. Pakić piše o njemačkoj operi do Wagnera. Cijeli je prikaz dobrano oskudan, no napose vrijeđa svakoga imalo upućenijega prijatelja glazbe prikaz o velikom Beethovenu (1770.—1827.). Krajnja je površnost od mnogobrojnih Beethovenovih upravo jedinstvenih djela napomenuti samo operu „Fidelio", kojoj svaka čast, ali ipak je Beethoven neusporedivo veći po svojim simfonijama, napose glasovitoj Devetoj, sonatama, koncertima nego što bi njegovu veličinu, pogotovo u glazbu uglavnom malo ili nikako upućeni srednjoškolci, mogli zaključiti samo iz „Fidelija". Zaista bi bilo zanimivo čuti, zašto je g. pisac u ovom svom prikazu Beethovena tako okljaštrio?! „Listak" je zanimiv, a naročito su obilno i pomno obrađene zagonetke. — „Rast", „vestnik slovenske dijaške zveze" u 5.—6. broju donosi veoma uspjelu uvodnu pjesmicu, dosta članaka i ostalu zanimivu građu. Uz društvene obavijesti štampana je rezolucija II. kongresa slovenske katol. akadem. omladine, koji je održan u srpnju prošle godine. Finžgarovom jubileju posvećene su tople riječi. — „Mladi radnik" u broju od veljače donosi građu namijenjenu svrsi, koja se nalazi u podnaslovu: zabavni i poučni list za obrtničko-trgovačku i odrasliju poljoprivrednu omladinu. S nedavnog boravka Njihovih Veličanstva u Zagrebu reproducirane su dvije uspjele slike uz prigodne uvodne riječi. — Cetinjski „Zapisi" u 3. svesku donose prijevod s češkoga „Srpsko-hrvatska baladična drama", četiri uglavnom slabe pjesme, nekoliko informativnih članaka i podosta građe za historiju i folklor, što je za pohvaliti. U feljtonu nalazimo ocjene knjiga „Savremena hrvatska proza" i „Lirika šestorice", — Drugi broj „Duhovnog života" ispunjen je probranom građom iz pera oo. Boškovića, Radića, Knezovića, dra Budrovića, dra Crnkovačkog i dr. (*Zd.*)

„NASLJEDUJ KRISTA". Molitvenik nad molitvenicima, razmatranja Tome Kempenca: „Nasljeduj Krista" izdalo je Društvo sv. Jeronima u novom izdanju. O djelu samom ne treba valjda nikome više govoriti, tek važno je znati, da je ovo izvrsni prijevod dra Stjepana Bosanca. Već je prvo izdanje Bosančeva prijevoda naišlo na opće priznanje, a za novo izdanje uložio je prevodilac golem trud, uvaživši sve savjete i nova iskustva, pa je dao još bolje od prvoga izdanja. Društvo sv. Jeronima nastojalo je opet, da izdanje bude što priručnije i ukusnije, a zato ipak jeftino, kako bi sebi taj molitvenik mogao nabaviti što veći krug vjernika. Cijena je molitveniku u platnenom uvezu samo Din 25.—, sa zlatorezom Din 40.—, a u kožnatom uvezu Din 60.—. (Gg. povjerenici i knjižare imadu popust 25%.)

HRVATSKO KOLO, književno-naučni zbornik. Uredili J. Pasarić i M. Gavazzi. Knjiga XI. Zagreb 1930. Izdala Matica Hrvatska. Ovogodišnje „Kolo" donosi nekoliko vrlo dobrih priloga, od kojih su neki od njih trajnije naučne i umjetničke vrijednosti kao na pr. Marakovićev članak: Moderni objektivizam i Cesarčeva novela: Flora Lorenzo-Orsati-Golf. Članak je dra Marakovića jedan od prvih (ne samo kod nas nego i u Evropi) sintetičkih sudova o fizionomiji suvremene književne produkcije i prvi napor, prvo krčenje, prvo sređivanje i hvatanje bitnih karakteristika svjetske i naše suvremene književnosti. Članak je u krupnim potezima, odličnim stilom, izvršio i zadovoljio postavljenu tezu te znači za naše prilike pravu književnu senzaciju, koja mora biti zapažena od svakoga, koji se bavi našom i uporednom književnošću. S druge strane je novela g. Cesarca: Flora Lorenzo-Orsati-Golf svakako najbolja novela, koja se tijekom prošle godine pojavila u našoj literaturi. Stil osebujan, vlastit, izgrađen u svakom pogledu nadopunja tuitamo neke praznine u ovoj noveli, koja je sažeto iznijela tragiku nekoliko porodica u tridesetsedam stranica „Kola". Ličnost je pokvarene dame iz visokog društva plastično i jako otskočila. To je prava „Lulu", bez skrupula, koja tek zna rijetko... vrlo rijetko i jedva primjetno zadrhtati (uspomena na oca gledajući na terasi pred kafanom ilustracije), a inače je skrajnje sebični tip.

S člancima su nadalje zastupani Šegvić Kerubin: Luka Botić — pjesnik slobode i pravde; Horvat R. dr.: Ban Ivan Mažuranić; Žimbrek Ladislav: Dragutin M. Domjanić; Banović Stipan: Obaranje dvojice najvećih hrvatskih pjesnika; Kassovitz-Cvijić Antonija: Tito Brezovački — kajkavski komediograf. Od ovih se ističu Horvatova studija o Mažuraniću, a neobično je toplo i simpatično, i ako ne svestrano, osvijetljena figura Luke Botića, tog najsimpatičnijeg hrvatskog romantika, čiji privatni život ovim člankom g. Šegvić brani i pobija jednu historijsku klevetu.

O drugima se člancima nema što naročito kazati. Jedino se mirne duše i objektivno, mora reći, da je članak o Domjaniću loš. Dovoljno je vidjeti, kakve samo stihove g. Žimbrek citira, da se uvjerimo o njegovu... ukusu, i t. d.!

S novelama su još zastupani Nehajev M.: (Kostrenka), Vilović Đuro (Tri ljubavi u jednoj noveli), Kovačević Ante (Tarabalis) te zatim seljački pripovjedač Miškina iznosi tri tendenciozne i prilično prozirne (doduše tendencija je vrlo pohvalna i ja se lično s njome slažem) crtice (Skakavci — Pseto-Hrušt) bez ikakve umjetničke vrijednosti. G. Nehajev je u svojoj Kostrenci, iako ne posjeduje krepčinu jezika i lakoću izražaja g. Ise Velikanovića, koji je u ovom godišnjaku zastupan jednom humorističnom novelom, a kojoj svršetak vrlo — nehumoristićan (unatoč autoru!) daje otsječenu sliku strogog karaktera naših Primorkinja i Primoraca. Stil je suh i odsječen, ali primjeren i adekvatan sadržaju i formi. Jedna golema limunadno razvodnjena novela je svakako ona g. Vilovića: Tri ljubavi u jednoj noveli. To je spretno i suho, dapače dosadno baratanje s artističkim elementima bez pjesničke inspiracije. S ovom se novelom g. Vilović porezao. Novela g. Ante Kovačevića „Tarabalis" prikazuje profesora, koji je promašio svoj poziv. On je htio biti seljak, ali su ga na silu napravili gospodinom. Dakle motiv sličan Novakovom „Titu Dorčiću". Ovaj motiv je u početku vrlo banalno obrađen, skoro se čini da je umjetnički potpuno neuspjela. Međutim pri koncu je novela snažna i potresna, tako da nam je žao neuspjelog početka. Ono simuliranje pijanog profesora pred đacima, da ga boli glava, zatim zloba đaka, koji su znali, zašto profesora „boli glava", dostojno je i pera svjetskoga glasa. Profesor na koncu, pošto su mu đaci napravili užasnu graju, dolazi među njih, „razdrlji prsa i uzneseno i jezovito zaviče":

— „Evo, sinci, žderite me, jedite me! Izgrizite i ovo, što je još ostalo. Krv ste mi pili cijeloga života, a sada me prožderite do kraja. Za vas sam sve dao. I dvadeset jutara i Jalšu i čovječje dostojanstvo, mir i sreću na selu. Sve je" — — Zatim ga pogodi kap, a đaci su ušutili. — Premda ovaj završetak nije bez izvjesne doze patetike, ipak djeluje uvjerljivo.

Što se tiče pjesama one su, izuzev Arnoldove pjesme „Antun Nijemčić" ispod kritike, pa se nećemo na njih ni osvrtati.

— *Ile* —

JAGODA TRUHELKA: DUSI DOMAĆEG OGNJIŠTA. (Izdanje Matice Hrvatske, Zagreb, 1930.). Ovo djelo, koje predstavlja zapravo jednu pripovijest podijeljenu na sedam (da ih tako nazovem) poglavlja (Dusi domaćeg ognjišta, Anica i njena učiteljica, U sreći se ne ponesi, Slijepa Baka, Stari sat, Zmaj u škripcu, O guskama i Djedomrazu) sadrži jedan intimno topao mali svijet. Ta nam knjiga prikazuje malu Anicu, opseg njezinih interesa, dražesnu ljubopitnost malog djeteta, koje nalazi u svakoj sitnici nešto, što ga zainteresuje. Gđa Truhelka oživljuje čitavu okolinu Aničinu i daje joj onakav oblik, kako to odgovara shvaćanju Aničinu i kako se čini Aničinim očima. Drugim riječima ona sve gleda Aničinim očima, što znači nesamo naročitu umjetnost, nego i poseban charme, koji djelo time dobiva.

Prikazujući život i zgode iz životinjskog svijeta gđa Truhelka se također približila

gledanju male Anice tako, da je čitavo djelo odraz pravog dječjeg shvaćanja i gledanja. A time napokon knjiga postizava svoju svrhu, jer je shvatljiva djeci, kojoj je u prvom redu namijenjena, i može da jačom snagom okupira dječju maštu, kad naprosto upozoruje djecu na ono, i daje jasniji i realniji oblik onome, što već živi u njihovoj maši. Za svaku sitnu stvarcu nalazi gđa Truhelka ljubavi i riječi da je iznese pred nas, jer u svakoj sitnoj stvarci ona osjeća poeziju, koju treba otkriti, a koja je sve dosad bila, da se tako izrazim, latentna i neprimjetljiva oku običnih smrtnika.

Život i zgode iz životinjskog svijeta prikazani su bitno drukčije od onog, što ga je iznio golemom snagom Kipling prikazujući džunglu i njezine žitelje. Kipling je išao zatim, da faktično psihološki ilustrira svaki momenat u životu životinja i da po tome istakne psihičke osobine pojedinih životinja, jer se životinje razlikuju i po psihičkim karakteristikama, a nesamo po tjelesnim razlikama. Gđi Truhelki, koja i životinje promatra dječjim očima, poslužilo je ovo prikazivanje samo za osvjetljenje dječje psihe, koja je zahvaćena oštro sa svih strana i iznesena pred nas u velikoj jasnoći.

Međutim djelo zaslužuje veliku pažnju i stoga, što je u isti mah nesamo uspjela umjetnina, nego što ujedno i pedagoški djeluje. I to pedagoški u etičkom i nacionalnom smislu. A takvih knjiga imademo malo, koje bi bile sposobne da udovolje obadvijema ovim zahtjevima, jer se nije posvećivalo dovoljno pažnje tome, da se stvore djela i za one najmlađe, koji se tek počnu hvatati knjiga. Malo je takvih knjiga, koje bi u tolikoj mjeri već u najnježnijoj dobi razvijale smisao za etičke principe i intendirale duše najmlađih čitatelja prema težnji za građanskim krepostima. Ovo njegovanje dječje literature i oplemenjivanje njihovih nježnih dječjih duša, pedagoška nota, koja je evidentna u ovom djelu daje zasebnu važnost peru gđe. Truhelke. Jedino će možda smetati literarnom ukusu, što gđa Truhelka istupa više puta odviše didaktički.

Sh.

ILIJAS DOBARDŽIĆ: „PESME NIZ DOLOVE". (*Sarajevo* 1930.). Čitajući pjesme g. Dobardžića, čovjek pravi vrlo ugodan izlet, šetajući se uzduž „druma", kraj „čardaka" i „šuma", susrećući koje kakove — bele Tine — sa đerđesima u ruci i čežnjivim suzama u očima, a s grudima punim jada, uzdišući za dragim. Ilijas Dobardžić, je nesumnjivo, talentovan pjesnik naše mlade poratne Bosne, no izgleda ipak, da je nešto prerano otisnuo u svijet ovu svoju zbirčicu od 24 pjesme. Odlična tehnička oprema (fini papir) ugodno djeluje na čitaoca, no inače knjiga s sadržajem, nem osobite vrijednosti Vrlo je pohvalno, što pjesnik nije, kao većina najmlađih pesimista, već naprotiv pjesme ostavljaju vrlo ugodan utisak na duši. Pod jakim je utjecajem sevdalinki, to se odmah iz prvih stihova opaža:

Za gorom, za gorom
ranom zorom
djevojke kolo vile
u pesmi čežnje slile
devojke čile. (*Pesme niz dolove.*)

Za g. Dobardžića, se ne može reći, da ima uzora i da se za nekim povodi, on ima svoj vlastiti posebni put, po kojemu polako koraca i, s vremenom, dok se bolje izgradi, može se od njega očekivati stvari trajnije vrijednosti. I iz toga što je neke od ovih pjesama štampao još god. 1927. u „Novom Čovjeku", i u „Vijencu" god. 1928., dade se zaključiti, da ne producira previše brzo i mnogo, već da radi polako i ustrajno. Ima i među ovim pjesmama nekoliko vrijednih i dobrih kao na pr. pjesma „Sumorna saznanja", gdje se pjesnik nad varavim nadama života uplakanih očiju obraća majci.

I. Balentović.

KAZALIŠTE I UMJETNOST

NEŽENJA OTAC.

U beskonačnom nizu „salonskih" komada, bez kojih naše kazalište ne može da zamisli repertoara, vidjeli smo eto i „Neženju-oca" od amerikanskog pisca Edwarda Childsa Carpentera. Taj neženja-otac je sir Basil Winterton, engleski lord, koji nije nikad htio da se oženi, premda po raznim krajevima svijeta — u Manchesteru, Firenci i Zagrebu (!) — živi troje njegove djece, dakako nezakonite. On im redovito šalje novac (jednome ni to!) i time je njegova savjest umirena! No pod stare dane osjetio je i ovaj pustolov prazninu svoga života, čežnju za djecom i obitelju, pa šalje svog odvjetnika John Ashleya, da pokupi i dovede njegovu nepoznatu djecu. Advokat to izvrši, djeca se saberu na imanju „tatice", nastaju razne tobože komične situacije, dok konačno sir Basilu ostane samo jedno od te djece, Zagrepčanka Tony, a i ta se udaje. U tome bi dakle imala biti kazna za starog razvratnika, ali auktor nije išao za tim: njemu je taj svršetak trebao samo zbog efekta — neka gledaoci, pošto su se (dotično, ako su se) smijali, konačno i zaplaču i zavole još više sir Basila, koji je ionako najsimpatičnije prikazan. Piscu su slavna djela ovog lorda, koja bi, nesamo katolik, već uopće karakteran čovjek, nazvao zločinima, samo „bezazlene pustolovine, male pogreške" itd. Ovako neuvijeno izlaganje teorije rješava

nas dužnosti da dalje raspravljamo o svojoj moralnoj strani i odgojnoj snazi ovog komada, koji je igran čak i na popodnevnoj predstavi za đake! Međutim, kad naše kazalište sprema ovakav jedan komad, onda naprosto napiše u svom glasilu „Teater" (interesantan je inače naslov ovog lista „Teater". Ta riječ dolazi od grčke „theatron", — gledalište, — dotično latinske „theatrum". Kad bi se htjelo napraviti hrvatsku riječ od toga, bilo bi „teatar", a ovo je naprosto čisti njemački naziv za kazalište. Kako da se to shvati?) ovako nešto: „danas su priče (!) i debate o moralnom i nemoralnom u literaturi davno već izgubile samo važnost. Danas je za pjesnika preostao samo jedan kriterij: umjetnost." (Objava „drame" Lulu u „Teatru" od 15. nov. prošle godine.) Da vidimo dakle „umjetnost" u Neženji-ocu. Sama ideja nije bez svake originalnosti i gledaoci bi faktično očekivali jedan zgodan pozorišni komad, živ i zanimiv. Međutim, nema ništa od toga. Radnja kroz sedam slika (2, 3, 4 mogle bi mirne duše otpasti) teče tromo i razvučeno, komad je natrpan svim mogućim rekvizitima (i serenadama, i avionskim utakmicama i solo-pjevanjem lica, za koja srećom Tony pri kraju sedme slike veli, da nemaju glasa itd.) da odgodi konac, napetost sedme slike očajno je usiljena i otegnuta (dolazi vijest: „avioni su se sudarili", svi glumci prave tragična lica, nek publika misli, da je Tony nastradala s avionom i da se bolje obraduje, kad se ona pojavi neozlijeđena), a nijedno lice nije pravo okarakterizirano. Što ponegdje izgleda kao da jest, to je samo zasluga naših glumaca, odličnih kao uvijek.

Pa ni prizor, kad sir Basil ostaje opet sam i kad bi u svojoj potištenosti, imao spoznati svoje zablude, nije izrađen nikako, ma da bi bio mogao ispasti kao vrlo jak momenat. Ovako ga je tek spasila savršena igra g. Sotoševa. Sve u sve, komad ispod prosječnosti i dolazimo opet do onog pitanja, koje, nažalost, kao dulcis in fundo, mora da visi na kraju devedeset po sto kazališnih kritika kod nas: čemu ga se iznijelo? Čemu se odlične sile našeg ansambla muče i kvare ovakvim besmislicama? Zar je onda čudo, da se ne snalaze pravo, kad se mora nešto ozbiljno izvesti, kao što se dogodilo sa, valjda nešto ubrzanom izvedbom Molliereova „Georg Dandina", makar ga je režirao naš najbolji zagrebački režiser g. Raić? To vječito izvlačenje, da je ovaj ili onaj komad doživio u svijetu silan uspjeh i donošenje novinskih kritika „iz svijeta" (u tim izrescima uostalom obično stoji „publika se smijala", „sjajan uspjeh" itd., a to stvarno vrlo malo govori!) ne opravdava ništa. Valjda naša uprava zna, da se „u svijetu" takvi komadi igraju najviše na pr. u privatnim malim boulevardskim kazalištima u Parizu, koja faktično znaju čitavu sezonu izvući sa ovakva 1—2 komada. Ali u Parizu postoji uz to i „Comoedie Française", koja igra samo najstrožu klasiku i druga kazališta, gdje i te kako ozbiljne i vrijedne stvari sačinjavaju glavni dio repertoara. A konačno, ne treba daleko tražiti: neka pogledaju repertoar malog, ali odličnog osječkog kazališta, koje sad gostuje u Splitu i njegove uspjehe. Kao da naš svijet ne bi gledao ništa osim „Neženje oca" i „Svadbene noći".

Možda nije bilo vrijedno potrošiti toliko prostora o ovom komadu, koji ni publika nije naročito honorirala, ali htio sam da upozorim naše đake (a đaci su ipak najvjerniji kazalištu!), naročito mlađe, kojima bi želio da nijesu ni vidjeli ovoga, kako valja posmatrati ovakve produkte inozemstva, pred kojima bi morali skidati kapu i dopuštati da kvare i ukus i moral naše publike zato, jer su „šlager sezone". Još bih nešto htio da napomenem. Ovakvi komadi, kakvi su da su, prikazuju ipak kosmopolitsko društvo, i to većinom u pravom jako malo pojačanoj slici. Nama, koji smo još uvijek „malograđani", nije to sve uvijek ni razumljivo sasvim (na pr. naši prosječni posjetitelji kazališta sigurno nijesu ni opazili, koliko je u „Slabom spolu", opet slici iz „visokih krugova" pariških, interesantan i uspio Antoine, hotelski „ober", koji finoj i prefinoj gospodi u hotelu služi kao... tajnik, savjetuje ih, pomaže u njihovim spletkama, pa čak i posuđuje novaca, ukratko upravlja sasvim s njima, a đakako i čitavim komadom.) Naši ljudi teško će zamisliti, da to postoji, dok im je „hauzmajsterica", kućepaziteljica, Strozzijeve komedije „Na stubištu" bila u analognoj ulozi sasvim naravnom i shvatljivom. Ali ima nešto u tim komadima, što bi baš mi mogli vrlo dobro razumjeti, a to je nezadovoljstvo i unutarnja praznina modernog čovjeka u tim krugovima, na koje se većinom sa zavišću gleda. Vidimo ljude i žene, koji uglavnom raspolažu s velikim bogatstvom, ne rade ništa, imaju sve, što im se prohtije, nijesu vezani ni za moral, ni za poštenje ni za ništa, a ipak... iz ovih komada, gotovo kao protiv volje auktora, izbija njihovo tužno duševno stanje. U „Princesi i plesaču" moderna djevojka (koja bi također upravo morala da bude sretna, jer je slobodnija nego muškarac, jaši, puši, leti, nikakve brige nema, na obitelj ne misli), tuži se u jednom času iskrenosti, kako u sebi osjeća želju za povučenijim životom, koji bi odgovarao ženi, jer ovaj, što čisto drugačijim ga provodi, nije za nju. Ona samo glumi, da je zadovoljna, jer treba biti „moderna". U „Slabome spolu" opet muškarci, koji su se već odvikli od rada i uobičajili da žive na račun neljubljenih, ali bogatih žena, osjećaju u svojim lucida

intervalla, makar na čas, kako je to nisko i kako bi oni, da su obični radnici, mogli živjeti za obitelj i biti sretni. A u „Neženji ocu" vidjeli smo eto, kako starac razvratnih osjeća, da njegov život nije imao smisla, jer nema nikoga, tko bi ga volio (ova ga djeca, naravno, ne mogu voljeti) i za koga bi bio radio. S te strane ovakvi komadi mogu da budu i poučni za nas, a ovo par nabačenih opažanja htio bih da moje čitače upozore na to, da kroz modernu literaturu gledaju uvijek upoznati današnjeg čovjeka, pa da se zapitaju, koliko su ga u stvari usrećili savremeni napredni nazori i mentalitet, koje ipak „priznati auktoriteti" brane na svim poljima morem knjiga i rasprava.

A čini se, da bi modernom čovjeku mnogo više pomogla ona izvjesna mala knjižica, koju i nepismeni seljak znade naizust, a mi smo toliko sretni, da smo je još u najranijoj dobi naučili... *V. R.*

SOCIJALNO GOSPODARSKI PREGLED

KRŠĆANSKA SINDIKALNA INTERNACIONALA I SVJETSKA EKONOMSKA KRIZA. Kršćanska sindikalna internacionalna I. S. C. (L' Internationale syndicale chretienne) održala je 28. i 29. siječnja 1931. god. sastanak svoga Savjeta, na kojem su bile zastupane mnoge stručne organizacije (kao na pr. one rudara, grafičkih radnika, tekstilnih itd.), a bio je prisutan i H. Hensekler kao delegat Međunarodnog ureda rada u Genevi. Sastanku je predsjedao B. Otte, predsjednik C. I. S. C. (Confederation internationale des syndicats chretiens), a glavna točka sastanka bila je sadašnja svjetska gospodarska kriza, o kojoj je držao referat dr J. Jahn (iz Berlina). Među ostalim, zaključeno je i ovo (donosimo u izvacima):

Savjet C. I. S. C-a, koji se sastao 28. i 29. I. 1931. u Bordeaux-u, smatra da je pitanje svjetske krize isto toliko važno, koliko i što žene, te zato da traži temeljito proučavanje samog predmeta. Ovo će pitanje biti jedno od glavnih predmeta petog međunarodnog kongresa I. S. C.-a, ali Savjet C. I. S. C.-a smatra potrebnim odmah upozoriti pojedine organizacije na ove činjenice:

Sadašnja svjetska gospodarska kriza posljedica je velikog svjetskog rata, ali i prigodnim uzrocima. Rat je u svim zemljama stvorio veliku bijedu, te materijalno i moralno neravnovjesje kako u političkom tako i u gospodarskom i društvenom životu. Jedini je izlaz iz svega toga primjena kršćanskih načela u riješavanmju kriza, kako je to usvojio 1922. g. C. I. S. C. u svome svjetsko-gospodarskom programu. Obnovljenje političkog, gospodarskog i društvenog ravnovjesja te sklada zemalja može uslijediti samo u kršćanskom duhu i samo na taj način, ako će se zahtjevi naroda, klasa a i pojedinaca promatrati sa stajališta sviju.

Zatim Savjet traži, da pojedine organizacije, svaka kod svojih vlasti, porade oko konačnog uređenja ratnih dugova; oko obrazovanja jedne organizacije, koja bi rješavala sva sporna bilo narodna bilo međunarodna, politička, gospodarska i društvena pitanja, da se tako uklone svi mogući oružani zapletaji; oko sprečavanja nezaposlenosti; oko uređenja carinskih pitanja itd.

Isto tako smatra Savjet za potrebno, da zatraži od područnih organizacijâ da upozore javno mnijenje, a osobito među radništvom, na pravi smisao kršćanskog mira, i da se treba kloniti svih pretjeranosti bile one nacionalne, imperijalističke ili klasne prirode, koje svaki čas ugrožavaju napredak čovječanstva.

Konačno je Savjet pretresao pitanja, koja će doći ove godine na zasijedanje Međunarodne konferencije rada, pretresao je pregled ugovora o noćnom radu žena, od trajanja posla rudara i o dobi primanja djece u neindustrijska zanimanja.

Kongres je zaključio, da peti kongres međunarodnih kršćanskih sindikata, koji će se održati 7. IX. 1931. g. u Anvers-u, pretrese ova pitanja: Svjetska kriza; Socijalni problemi u kolonijalnim zemljama.* Dakle, kako se vidi, peti će kongres biti vrlo interesantan, o čemu ćemo u svoje vrijeme obavijestiti naše čitatelje.

Priredio O. P.

---

* Ovom će zgodom iznijeti brojčani pregled tzv. Utrechtske međunarodne unije (Savez kršć. sindikata), kako ga je iznio Albert Thomas, direktor Internationalnog ureda rada, na XIV. konferenciji rečenog ureda, koja je bila održana od 5. do 20. lipnja 1930. god. Brojevi označukju broj članova u pojedinim zemljama 1929. g., (a oni u zagradi 1928 god.): Njemačka 760.000 (720.000), Austrija 100.000 (76.000), Belgija 170.000 (156.000), Holandija 200.000 (178.000) i Švicarska 30.000 (25.000). Također i u Čehoslovačkoj i u Ugarskoj vidi se porast — riječi su A. Thomasa.

(„Katolička Crkva i organizacija rada" u „Les Documentes de la vie intellectuelle" g. 2., svezak V., od listopad-prosinac 1930.).

ĐAČKI SVIJET

IZVJEŠTAJ RADA I. SEMESTRA ZBORA „MILOVANA" ŠK. GOD. 1930.-31. I ove godine naš je Zbor imao lijep broj članova: svega 21. Stoga je rad ovog semestra, i u Zboru i u sekcijama, bio dosta obilan. Zbor je održao četiri redovite sjednice na kojima je bio po jedan govor i jedna radnja (sastavak). Govorili su: Fra Andrija Zjačić: Tri božanske osobe i bezgrješnost Djevice; Fra Ivan Vuković: Božić; Fra Bernardin Bebić: Ljubite se među sobom; Fra Paško Barić: Snaga Euharistije. Radnje su čitane ove: Fra Jerko Šetka: Uloga volje u odgoju značaja; Fra Josip Poljak: Cehovi; Fra Ante Bartulović: Misijsko djelovanje kat. crkve kroz 12 prvih vjekova; Fra Pijo Fržop: Seljenje i naši iseljenici. Još je Zbor priredio i jednu akademiju.

I sekcije su imale svaka oko četiri sjednice kroz ovaj semestar, a teme su obrađene u pojedinim sekcijama slijedeće: u teološko-filozofskoj: Fra Mirko Čović: Teosofizam; Fra Petar Čapkun: Primjer obraćenja pomoću znanosti; Fra Ante Bartulović: Jeli potrebna objava?; Fra Joakim Friganović: Protestanti o Papi i papinstvu; Fra Nikola Gabrić: Sastavni elementi Skotova voluntarizma; Fra Roko Romić: Što uči Okam o Presv. Euharistiji. Osim toga teološka je sekcija priredila svečanu akademiju u čast sv. Augustinu prigodom 1500 godišnjice smrti.

U socijalnoj su sekciji radili: Fra Joakim Friganović: Svećenik i dobra štampa; Fra Serafin Mimica: Uzroci i lijekovi socijalnoj krizi; Fra Juraj dr Božitković: Važnost blagajna; Fra P. Fržop: Kapitalizam; Fra Jakov Vrdoljak: Dvije, tri o jednakosti; Fra J. dr Božitković: Svrha i predmet podzeća. U ovoj se sekciji članovi poučavaju u praktičnom vođenju blagajne, a to poučava upravitelj Fra J. dr Božitković.

U asketsko-mističkoj sekciji radili su: Fra B. Bebić: Prisutnost Božja kao sredstvo duhovnoga napretka; Fra Bernardo Tičić: Marija u posvećenju duša; Fra J. Vrdoljak: Meditacija u životu i apostolatu; Fra P. Barić: O nadi; Fra Bernardin Bajić: Razvoj duh. života poslije rata u Evropi; Fra Pavao Matić: Utočište grešnika.

Kako se vidi, priličan rad; ali ovo ipak za nas nije bilo glavno. Glavni trud i nastojanje ulagali smo za svoje redovničke i učeničke dužnosti; dakako, najbolje je ovo učiniti, a ono ne propustiti. Inače, život u Zboru tekao je redovitim tokom: podržavali smo pismene veze sa ostalim zborovima (pisano oko 50 pisama, a toliko i primljeno). Članovi se suviše bave glazbom, pjevanjem, učenjem jezika, ukoričivanjem knjiga, itd.

NOVI ODBOR »MILOVANA«. Na 21. veljače održali smo izbornu sjednicu za drugi semestar, a izbor je: predsjednik: Fra Anselmo Kovačić; potpredsjednik: Fra A. Zjačić; tajnik: Fra J. Šetka; bibliotekar: Fra J. Poljak; kroničar: Fra B. Tičić. Cenzori su ovi: Fra J. Friganović (za govore); Fra Iv. Vuković (za teol.-filoz. radove); Fra B. Bebić (za socijalne radnje).

RAD HRV. KAT. AKADEMSKOG ŽENSKOG DRUŠTVA „DOMAGOJ". Već se par puta konstatiralo, da se ženski akademski „Domagoj" ne osjeća dovoljno samostalnim, da mnogo toga upućuje na nedavnu vezu s muškim A. Domagojem.

Međutim se taj osjećaj nesamostalnosti pomalo gubio, a današnje faktično stanje gotovo ničim i ne spominje na vezu ili ovisnost.

U prvom redu nema u ž. a. Domagoju više ni jedne drugarice iz tih vremena, da nam bude memento nedavne prošlosti i da pripovijeda o dobrim starim vremenima, kad su uspjesi bili bučniji, pa da nam na taj način i nehotice kvari veselje nad našim skromnijim samostalnim radom, a eventualno i nameće metode rada muškog akademskog Domagoja.

Već smo sasvim svoji; uživile smo se u svoj krug kao da je uvijek bio zasebna cjelina, kao da se nije izvio iz jedne druge i o njoj bio neko vrijeme ovisan.

Sve su današnje Domagojke došle u ženski akad. Domagoj ili izravno iz samostalnih ženskih srednjoškolskih organizacija, pa su u njemu naše najnaravniji kontinuitet srednjoškolskoga društvenog života ili uopće nisu bile u organizaciji, pa se mogu u naš društveni život i učestvovat u njemu i uživiti se posebnim elanom i interesom. Rad odvija posve pravilno, prema koncepcijama naših vlastitih razgovora i prema vlastitim našim potrebama.

Naravno ništa osobito, jer nam je svima najpreča ideologija hrvatskog katoličkog pokreta, isto za članove i članice, samo je žene trebaju u mnogome na drugom polju, pa je komentiraju sa svog stanovišta i apliciraju na svoj način. Najvažniji dio posla obavljao se i kroz ovu zadnju godinu na redovitim sedmičnim sastancima. Predavanja su bila uglavnom iz dogmatsko-filozofskog i umjetničkog područja.

Pošle smo s pitanja katoličke Crkve kao Kristove institucije, upoznale se pobliže njezinom organizacijom, tendencijama, sadašnjim stanjem i izgledima na misijskom polju. Pozabavile smo se u krupnim crtama skolastičkom filozofijom u poredbi s ostalom prije i poslije nje.

Govorilo se o primjeni kršćanske misli na pojedine grane današnjeg javnog života (jedno od najvažnijih predavanja gosp. dra Lončara o vlasti crkve, roditelja i države nad djecom u povodu papinske enciklike o odgoju), na kulturu, specijalno umjetnost i o ulozi ove zadnje.

Pomalo smo zahvatile i u bit socijalnog pitanja i ogledale pokušaje konkretnog rješavanja u pojedinim zemljama (napose Francuskoj i Njemačkoj). Nije doduše to sve samo naš vlastiti rad, ali smo svakako mi same stvarale program i nastojale da se ostvari. Inače ga većim dijelom imamo zahvaliti gg. seniorima: duhovniku dru Lončaru, veleč. dru Kolareku, veleč. ocu Markoviću, dru Matuliću, dru Pallui pa drugu Periniću.

U zadnje vrijeme bavimo se detaljno ličnošću sv. Tome Akvinskoga i njegovom filozofijom. Veleč. gospodin dr Bošković čita nam i tumači njegovo najvažnije djelo „Summa Theologiae". Ne možemo dosta zahvaliti veleč. ocu za taj rijetki užitak.

Ženski akademski Domagoj vodi posebnu brigu o podmlatku, u najnovije doba o Podmlatku Apostolata sv. Čirila i Metoda, koji nam je najbliži od svih omladinskih religijoznih udruženja.

Nastojanje Domagojki pokazalo se osobito na prošlom tečaju podmlatka, kad su u svemu išle na ruku priredivačkom odboru tečaja. Emancipirale smo se, doduše, od muškog akademskog Domagoja, ali ipak pratimo njegov rad, posjećujemo sva interesantnija predavanja i pri ruci smo domagojcima u svim njihovim priredbama.

Vrlo je važno, da je sav ovaj rad Ž. A. Domagoja prožet intenzivnim nastojanjem i istim duhom svih članica. To se ima dobrim dijelom zahvaliti Domu Naše Gospe Lurdske, u kojemu nas je većina na okupu. Dom je, kako je poznato, osnovao naš duhovni vođa gosp. dr Pavao Lončar za kat. akademičarke. Uspjesi su odlični, no o tome će se još pobliže govoriti.

Ž. A. „Domagoj" broji 20 članica — sve su članice „Marijine kongregacije akademičarki".

A.

ZIMSKI SEMESTAR U DOMAGOJU ŠK. GOD. 1930.-31. protekao je bez ikakovih izvanrednih događaja. Rad se sastojao u držanju subotnjih sastanaka, koji su bili redovito posjećivani, a predavalo se o zanimljivim temama.

Brucoško veče održano je krajem studenoga, kada su se sakupili konačno svi studenti (a i članovi Domagoja) u Zagrebu, te je nakon prigodnog slova održanog po kanoniku preč. g. dr Bakšiću, održan ispit brucoša koji su se pokazali sad više sad manje spremnima, ali su uglavnom komisiju zadovoljili, te im je ova dopustila nakon ispita i zabave sa starijim drugovima, a i seniorima sve do „sitnih sati". Zabava je održana u veljači, a zadovoljila je i materijalno i, što je još važnije, moralno, te se u ukusno uređenoj jeronimskoj dvorani ugodno sprovela jedna večer.

Početkom ove škol. godine preselio se Domagoj na Kaptol 29., te je u zimski semestar palo i premještanje društvene knjižnice, koja se radi neprestanog premještanja još nije uredila te se sada počela konačno uređivati te će doskora moći služiti svojoj svrsi.

Dne 7. ožujka je održana semestralna glavna skupština, na kojoj je odbor izvijestio o svom radu. Po njihovom smo izvještaju vidili, da je odbor uistinu radio i to ne bez uspjeha, a i lijepi moralni uspjeh domagojske zabave samo je uspjeh tog odbora. Svi su članovi stoga, koji su učestvovali u debati s pohvalom istaknuli ove činjenice. Poslije izvještaja primljeno je u „Domagoj" oko 20 novih članova, što je vrlo utješan broj, osobito u zadnje vrijeme, kad je veliki broj domagojaca završilo studije i bilo proglašeno društvenim seniorima. Ovaj je priliv novih članova nadoknadio i uravnotežio broj onih, koji su svršili nauke i postali seniori.

Iza toga je izabran novi odbor kako slijedi: Domagoj Markulin st. iur., predsjednik; Oskar Piškorić, st. for. potpredsjednik; tajnik Marijan Jamnicky st. iur., blagajnik Orlando Orlandini, st. phil.; arhivar Ivo Veža st. phil.; revizori: Daniel Uvanović cand. phil. i Dean Gabrilovac cand. phil. Ova nova uprava ima da pripremi proslavu 25-godišnjice osnutka „Domagoja" te je čeka u tom smislu agilni rad.

Što se tiče društvenlog konvikta u njemu je nastanjeno oko 20 domagojaca, te pod vrsnom upravom požrtvovnoga i zaslužnoga seniora dra Mije Maričića sve bolje uspijeva. Tako je na pr. dr Mijo Maričić već uspio isplatiti sve investicione troškove za konvikt.

Toliko o životu i radu Domagoja kroz prošlu godinu.

50-GODIŠNJICA TRAVNIČKE GIMNAZIJE. U ovom broju donosimo u cjelosti proglas odbora za proslavu pedesetgodišnjice travničke gimnazije. U jednom od narednih brojeva čemo donijeti posebni članak o ovom važnom jubileju.

STRANA SURADNJA U LUČI. U ovom broju „Luči" donosimo članak o Papinijevom Gogu, koji je specijalno za „Luč" napisao g. L. Romoli profeser na filozofiji u Firenci, te članak francuskog katoličkog publiciste Paula Narcy-a o katoličkom književniku Charles-u Goffic-u. Uredništvo lista upozoruje svoje čitače na te članke a uglednim katoličkim piscima izriče svoju najdubju zahvalu.

NAREDNI DVOBROJ „LUČI" izaći će odmah iza Uskrsa. Stoga se neka šalje suradnja odmah. Ovih uskrsnih praznika neka u bilo kojoj formi porade za „Luč" i suradnici, pretplatnici, prijatelji i širitelji „Luči". Suradnici neka šalju suradnju, koju će kvalitativno dotjerati, prijatelji neka se sjete kojim darom „Luči" kako su to i prije običavali. To je prijeko potrebno, jer se samom pretplatom ne može list izdavati. Uredništvo i uprava „Luči" mora misliti i na to, da plati dug tiskari, a onda će biti listu omogućeno i redovitije izlaženje, premda i sada od Božića list izlazi svaki mjesec, i nastoji povećanim brojem stranica nadoknaditi propust od 3 mjeseca, koji se desio mimo volje uredništva. Tako je list već dostigao onaj broj stranica, koji bi bio dosad izašao i da je list počeo redovito izlaziti. Tako naši prijatelji i pretplatnici nisu ni najmanje u tom pogledu oštećeni, te ih to ne smije ni najmanje smetati da plate redovito pretplatu jedne revije, koja je srazmjerno najjeftiniji i kvalitativno (po sudu drugih stručnjaka) najbolji đački list kod nas. Svaki ćemo i najmanji prilog u fond lista objelodanjivati u „Luči" i u našem katoličkom dnevniku. Pretplatnici i povjerenici neka šalju redovito pretplatu i sakupljaju nove pretplatnike. Urednik „Luči" se ovih dana interesirao o stanju preplatnika po našim katoličkim zavodima, te je došao do uvjerenja da bi list mogao biti i bolje raširen nego što je uistinu. „Luč" u mnogim zavodima ima mnogo prijatelja i suradnika te bi bilo dobro, kad bi ovi pritekli u pomoć povjerenicima u širenju lista. Neću ništa da pretjerujem niti da biram izraze kako bih uvjerio o svemu ovom naše prijatelje. Molim ih samo, da mi vjeruju svakoj riječi, što sam napisao, jer je krajnje vrijeme.

Urednik.

S A D R Ž A J

Dr H. Bošković: Filozofija umjetnosti. — *R.*: Casti Connubii. — *Tomislav Mašić*: U času pregnuća. — *Božidar Krolo*: Crtice iz Završja. — *Srećko Karaman*: Oblaci. — *Paul Narcy*: Charles de Goffic. — *Ivo Lendić*: Noćne kiše. — *Prof. L. Romoli*: Giovanni Papini. Gog. — *Josip Jordanić*: U sunčanim sferama. — *Prof. P. Grgec*: Razmatranja o katoličkoj književnosti. — *Ivo Lendić*: Mir mojih staza. — Zlatni jubilej Travničke gimnazije. — *Stjepan Hrastovec*: Molitva u proljeće. — Feuilleton. — *Ih*: Imaginarni vergli. — Knjige i listovi. — Kazalište i umjetnost. — Socijalno-gospodarski pregled. — Đački svijet. — *Slike*: Kako izgleda brzojav Papine poslanice „Casti connubi" za Ameriku. — Brzojavljanje Papine Poslanice u Ameriku. — Slika Giovanna Papini-a. — Slike dra Andrića i dra Velimira Deželića ml.

ČETVRTO GODIŠTE „SELA I GRADA" imade izaći zajedno s ostalim jeronimskim knjigama koncem rujna ove godine. Uz „Selo i Grad" izdavat će Društvo sv. Jeronima još tri nove knjige, koje će s almanahom sačinjavati jedno kolo te će se dobivati uz cijenu od 60 dinara. Suradnja za almanah davat će se u štampu već početkom srpnja, zato će suradnici morati da pošalju svoje prinose najkasnije do konca srpnja. Adresa je uredništva: Petar Grgec, Zagreb, Trenkova ul. 1. II.

Kupujte i širite Ligine edicije

Knjigu života, Almanah Luči

i

Euharistija život i duša naša